

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา

การผสมผสานทางชาติพันธุ์และ การแลกเปลี่ยน
ทางวัฒนธรรม

ยานันท์ กาญจนพันธ์

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญารับทุนเลขที่ PDG 01/045/2540

31 กรกฎาคม 2541

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา

การผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยน
ทางวัฒนธรรม

อานันท์ กาญจนพันธ์

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญารับทุนเลขที่ PDG 01/045/2540

31 กรกฎาคม 2541

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สถานภาพไทยศึกษา:

กรณีการผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

อานันท์ กาญจนพันธุ์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เสนอต่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

และ

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	๗
1. บทนำ	1
2. วิธีการและแนวทางในการศึกษาสถานภาพไทศึกษา	3
3. การศึกษาลักษณะดั้งเดิมทางชาติพันธุ์	10
4. การศึกษาการแลกเปลี่ยนและการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม	19
5. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์	31
6. การศึกษาประวัติศาสตร์ของการผสมผสานทางชาติพันธุ์	38
7. การศึกษาความเป็นตัวคนทางชาติพันธุ์	50
8. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	54
บรรณานุกรม	57

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง สถานภาพไทศึกษา: กรณีการผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

ชื่อนักวิจัยและสถาบัน อาจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แหล่งทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินและการสังเคราะห์ภาพรวมของทิศทางการวิจัยด้านไทศึกษา ในแง่ของกรอบความคิด ทฤษฎี และวิธีการวิจัย สำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการวิจัยในอนาคต

วิธีการวิจัย 1) การจัดจำแนกประเภทของงานวิจัย ตามกรอบความคิดและวิธีการศึกษา
2) การวิเคราะห์และประเมินสถานภาพของการศึกษาวิจัย โดยเปรียบเทียบแนวทางการศึกษาของนักวิจัยกลุ่มต่างๆ ทั้งนักวิชาการท้องถิ่น นักวิชาการตะวันตก และนักวิชาการไทย
3) การสังเคราะห์ภาพรวมของทิศทางการศึกษา ในแง่ของประเด็นข้อถกเถียงสำคัญ ปัญหาข้อจำกัดในการศึกษา และแนวทางของการศึกษาในอนาคต

ระยะเวลา มิถุนายน 2540 - กรกฎาคม 2541

ผลการวิจัย พบว่ามีแนวทางการศึกษา 5 แนวทาง ซึ่งมีกรอบความคิด วิธีการวิจัย และการตอบคำถาม ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนในแง่ของความเข้าใจความหมายของชาติพันธุ์ กล่าวคือ 1) การศึกษาลักษณะดั้งเดิมทางชาติพันธุ์ 2) การศึกษาการแลกเปลี่ยนและการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม 3) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ 4) การศึกษาประวัติศาสตร์ของการผสมผสานทางชาติพันธุ์ และ 5) การศึกษาความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์

ส่วนทิศทางการศึกษาที่ผ่านมา นั้น จะมีผลงานการศึกษาส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ใน 2 แนวทางแรก ส่วนแนวทางการศึกษา 3 แนวทางหลังมีผลงานวิจัยน้อยมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กระแสความคิดของนักวิจัยท้องถิ่น และนักวิจัยชาวไทยบางส่วน มุ่งที่จะค้นหาลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของวัฒนธรรมไท แต่ไม่สามารถอธิบายความผันแปรและลักษณะหลากหลายทางวัฒนธรรมในระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไท ภายใต้บริบททางสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ จึงถือว่าเป็นประเด็นปัญหาสำคัญในการวิจัย ที่จะอธิบายพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท

สำหรับการศึกษาอีก 3 แนวทางนั้น มักจะจำกัดอยู่ในหมู่นักวิชาการชาวตะวันตกบางกลุ่ม และนักวิชาการชาวไทยส่วนน้อย ซึ่งมีการรอบความคิดพื้นฐาน ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยการนำเสนอแนวความคิดเชิงทฤษฎีที่ท้าทายหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม การผสมผสานทางชาติพันธุ์ การทำให้เป็นไท และการสร้างความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ เป็นต้น

แต่แนวการศึกษาทั้ง 3 นี้ ก็ยังไม่สามารถตอบคำถามทั้งหมด โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ที่หลากหลายและซับซ้อน ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกับกลุ่มชนท้องถิ่นอื่นๆที่อาศัยอยู่ด้วยกัน ว่ามีพัฒนาการไปในทิศทางใด และภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกันอย่างไรบ้างในประวัติศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ ซึ่งคงต้องการการผสมผสานระหว่างแนวคิดต่างๆมากขึ้น พร้อมๆกับการคิดค้นแนวความคิดใหม่ๆด้วย

สำหรับการสังเคราะห์และพัฒนาแนวความคิดใหม่ๆ เพื่อการวิจัยในอนาคตนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญในแง่ของวิธีการศึกษา อย่างน้อย 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

วิธีการศึกษาแบบแรก มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยการวิจัยภาคสนามทางด้านมานุษยวิทยา อย่างเจาะลึกมากขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ต้องใช้เวลาค่อนข้างยาวนาน ควบคู่กับ การวิเคราะห์ ตีความ และตรวจสอบเอกสารโบราณประเภทตำนาน ด้วยมุมมองจากหลายๆสาขาวิชา

วิธีการศึกษาแบบที่สอง จะต้องเน้นการตั้งคำถามในการวิจัยให้มากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับคำถามที่มีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ และท้าทายข้อสรุปเดิมๆ แทนวิธีการศึกษาในเชิงบรรยาย

วิธีการศึกษาแบบที่สาม ต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในเชิงองค์รวม และเชิงเปรียบเทียบมากขึ้น ซึ่งคงต้องอาศัยแนวความคิดทางด้านสังคมศาสตร์ เพื่อมาช่วยสังเคราะห์องค์ความรู้ที่มีลักษณะเคลื่อนไหวและเป็นกระบวนการ

1) Long-term and in-depth anthropological field research is needed together with serious analytical and interdisciplinary studies of old manuscripts such as Tamnan.

2) Critical formulations of research questions are required to challenge the existing observations which are mostly based on descriptive knowledge.

3) Analysis should be both holistic and comparative in nature. The use of social science concepts are also essential in synthezing the knowledge of dynamic process.

กิติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้อย่างดี ด้วยความสนับสนุนช่วยเหลือของนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยต้องขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ เป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา รองศาสตราจารย์ ดร. ชีรพันธ์ เหลืองทองคำ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ และ ดร. รัศมิ์ ชูทรงเดช ที่ช่วยจัดหาเอกสารจากต่างประเทศหลายรายการ ซึ่งมีส่วนช่วยผู้ศึกษาวิจัยอย่างมากในการสังเคราะห์แนวความคิดต่างๆขึ้นมา เพื่ออธิบายทิศทางของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับไทศึกษา ในประเด็นที่มีผู้ศึกษาไว้น้อยมาก เมื่อเทียบกับประเด็นอื่นๆ

นอกจากนั้น ผู้ศึกษาวิจัยต้องขอขอบพระคุณนักวิชาการผู้ร่วมในโครงการวิจัยสถานภาพไทศึกษาทุกท่าน ตลอดจนนักวิชาการผู้เข้าร่วมให้ความคิดเห็นตลอดระยะเวลาของโครงการ ที่มีส่วนช่วยให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ และจำเป็นอย่างมากต่อการตั้งประเด็นคำถามที่ชัดเจนในการวิจัย แต่หากมีข้อผิดพลาดประการใดในการประเมินและวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยขอน้อมรับไว้ทั้งสิ้น

ผู้ศึกษาวิจัยขอขอบพระคุณ ไทบุลย์ เสงสุวรรณ ผู้ช่วยวิจัย ที่ช่วยค้นหาเอกสารจำนวนมากจากห้องสมุดต่างๆ อย่างกระตือรือร้น ตลอดจนจัดทำบรรณานุกรม ซึ่งครอบคลุมหัวข้อต่างๆในประเด็นการศึกษานี้อย่างครบถ้วน เท่าที่จะสามารถทำได้ในช่วงระยะเวลาอันจำกัด

ในท้ายที่สุด ผู้ศึกษาวิจัยต้องขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ผลักดันงานวิจัย ที่ถือว่าเป็นประเด็นการศึกษาที่สำคัญมากประเด็นหนึ่ง ทั้งในด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เพื่อแสวงหาทิศทางในการพัฒนาการวิจัยในอนาคต ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย และขอขอบพระคุณสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้โอกาสผู้ศึกษาได้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนให้ความร่วมมือและสนับสนุนในทุกๆด้านอย่างยิ่ง

1. บทนำ

กระแสหลักในวงวิชาการไทยที่สนใจศึกษา เกี่ยวกับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท ส่วนใหญ่แล้วมักจะมุ่งเน้นศึกษาลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ภาษา และประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยแยกศึกษาแต่ละกลุ่ม หรืออาจจะศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม แต่เกือบจะไม่ให้ความสำคัญเลยกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทกลุ่มต่างๆ และจะไม่ให้ความสำคัญเลยกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทกับกลุ่มชนอื่นๆ ทั้งๆที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายถือเป็นกระบวนการสำคัญ ซึ่งประกอบขึ้นเป็นประวัติศาสตร์ของสังคมต่างๆในเอเชียอาคเนย์ แม้แต่สภาพความเป็นจริงทางสังคมในปัจจุบันก็ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ดินแดนต่างๆในภูมิภาคนี้เต็มไปด้วยความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน จนถือเป็นสิ่ส์ันหรือลักษณะเด่นของพื้นที่บริเวณนี้ก็ว่าได้

ในสภาพดังกล่าว จึงถือเป็นกรณีที่น่าประหลาดใจอยู่ไม่น้อย สำหรับนักวิชาการไทยส่วนใหญ่ที่ละเลยความเป็นจริงทางสังคมเช่นนี้ ซึ่งน่าจะเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน และสาเหตุหนึ่งที่น่าจะเกี่ยวกับความไม่แน่ใจในการเลือกเป้าหมายสำหรับการศึกษา ที่เอนเอียงไปมาอยู่ระหว่างเป้าหมายที่แตกต่างกัน 2 ด้าน ด้านหนึ่งจะมุ่งแสวงหาความเป็นมาและสร้างคุณค่า ที่เป็นสำนักเชิงอุดมคติในเอกลักษณ์ของความเป็นไท เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน หรือเพื่อสร้างความเป็นตัวตนของตนเอง ในช่วงเวลาที่สังคมไทยกำลังสับสนวุ่นวาย ขณะที่อีกด้านหนึ่งจะเน้นความต้องการเรียนรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ในประวัติศาสตร์ของพัฒนาการและความเคลื่อนไหวของสังคม เพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนา ที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเคารพต่อศักดิ์ศรีของชาติพันธุ์และความเป็นมนุษย์

แต่การจะเลือกเป้าหมายในการศึกษาด้านใดด้านหนึ่ง หรือจะผสมผสานเป้าหมายอย่างไรบ้างนั้น คงจะต้องขึ้นอยู่กับว่า ผู้ศึกษาผู้นั้นรู้จักและเข้าใจแนวทางและวิธีการศึกษาดังๆครอบคลุมได้มากน้อยเพียงใดด้วย ดังนั้นการประเมินสถานการณ์ไทศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนจะหยิบยกหัวข้อการศึกษา ที่ไม่ใช่กระแสหลักในวงการไทศึกษาของนักวิชาการไทยขึ้นมาพิจารณา นั่นคือ กรณีของการผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งมีนักวิชาการชาวตะวันตกและญี่ปุ่น ตลอดจนนักวิชาการในท้องถิ่นและนักวิชาการชาวไทยศึกษาไว้จำนวนหนึ่ง เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงแนวทางและวิธีการศึกษาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานศึกษาในสาขาประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา ผลงานศึกษาเหล่านี้ล้วนมีส่วนช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทมากมาย และคงจะช่วยพัฒนาทางเลือกให้กับแนวทางสำหรับไทศึกษาในอนาคต พร้อมๆกับเป็นพื้นฐานในการเลือกเป้าหมายของการศึกษา ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมให้ได้อย่างมากที่สุด

สำหรับขอบเขตและแนวทางในการประเมินสถานภาพการศึกษาในประเด็นนี้ จะครอบคลุม การศึกษาในเชิงกระบวนการ ที่เกี่ยวข้องกับการผสมผสานทางชาติพันธุ์ และการแลกเปลี่ยนทาง วัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งทางประวัติศาสตร์ การพัฒนาการ ทางสังคมและเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง ความเชื่อและพิธีกรรม และการ ค้าขายแลกเปลี่ยน โดยเน้นงานศึกษาวิจัยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยที่อยู่นอกประเทศไทย เช่น อาหม ไทยใหญ่ ไทลื้อ ไทจีน ลาว ไทดำ ไทขาว และไทดั้งเดิมต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนและรัฐ ในพื้นที่ดังกล่าว และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มไทกันเอง ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับชาวไทย ใน ประเทศ เช่น ไทยยวนนั้น จะหยิบยกขึ้นมาพิจารณา เฉพาะในกรณีที่ไม่มีการศึกษาในแนวนั้น สำหรับกลุ่มชาวไทยอื่นๆ แล้วเท่านั้น หรือในกรณีที่ต้องการนำเสนอในเชิงเปรียบเทียบ ในด้านของ เอกสารที่เป็นผลงานการศึกษาที่นำมาใช้ในการประเมินนั้น จะจำกัดขอบเขตเฉพาะผลงานศึกษาใน ภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และภาษาถิ่นบางกลุ่ม เท่านั้น เนื่องจากยังมีผลงานศึกษาใน ภาษาอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง ที่ผู้ศึกษายังไม่สามารถแสวงหามาได้

2. วิธีการและแนวความคิดในการประเมินสถานภาพไทศึกษา

ในการประเมินสถานภาพไทศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการต่างๆ ในลักษณะที่เป็นกระบวนการ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอนคือ

1) การเก็บและรวบรวมงานศึกษาวิจัยต่างๆ จากห้องสมุดและสถาบันวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ ตลอดจนจากการแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายของคณะวิจัยร่วมในโครงการนี้

2) การจัดจำแนกประเภทของงานศึกษา ซึ่งได้แบ่งออกตามแนวทางและวิธีการศึกษาวิจัยเป็นหลัก โดยพิจารณาจากกลุ่มชาวไทยต่างๆ ตามที่ตั้งถิ่นฐานคือ ไทในอัสสัม ไทในพม่า ไทในจีน ไทในลาว และไทในเวียดนาม

3) การวิเคราะห์และประเมินสถานภาพของการศึกษาวิจัย จะเน้นที่แนวความคิดและกรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา วิธีการศึกษา ท่าถามหลักในการศึกษา และข้อสรุปในการศึกษา โดยจะเปรียบเทียบแนวการศึกษาของกลุ่มผู้ศึกษา ทั้งจากนักวิชาการตะวันตก จากนักวิชาการไทย จากนักวิชาการของชนกลุ่มใหญ่ของประเทศที่กลุ่มชาวไทยนั้นๆ อยู่ และจากนักวิชาการจากกลุ่มชาวไทยเอง โดยพยายามจะประมวลภาพกระบวนการทัศนในการศึกษาต่างๆ และวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของแต่ละแนวการศึกษา เพื่อชี้ถึงแนวทางและปัญหาที่ควรจะศึกษาในอนาคต การประเมินนี้ยังจะพยายามเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะ และแนวทางการศึกษาในแต่ละกลุ่มไทด้วย ว่าคล้ายคลึง และแตกต่างกันในประเด็นใดบ้าง

4) การสังเคราะห์ จะแสดงให้เห็นพัฒนาการและทิศทางของการศึกษา ที่ดำเนินมาในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ว่ามีความหลากหลาย มีความก้าวหน้า มีปัญหา ข้อจำกัด และประเด็นสำคัญที่กำลังแสวงหาคำตอบกันอยู่ อย่างไรบ้าง

5) การสรุปและเสนอแนะนั้น จะเน้นการตั้งคำถามในการวิจัย แนวคิดที่น่าสนใจ และวิธีการวิจัยที่เหมาะสมกับประเด็นที่ศึกษาในกรณีต่างๆ

ในขั้นแรกผู้ศึกษาได้จำแนกเอกสารออกตามลักษณะของผู้เขียนผลงานการศึกษา ซึ่งมี 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. นักวิจัยท้องถิ่น หมายถึง นักวิจัยที่เป็นคนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษาเอง หรือ คนในประเทศที่ชาติพันธุ์นั้นอาศัยอยู่ในปัจจุบัน

2. นักวิจัยชาวไทย ซึ่งเขียนเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. นักวิจัยชาวตะวันตกและญี่ปุ่น ซึ่งเขียนเอกสารเป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน

ต่อจากนั้นจึงแบ่งหมวดของเอกสารงานศึกษาต่างๆ ออกตามเนื้อหา ที่เจาะจงกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งแยกออกได้ 4 กลุ่มคือ

1. กลุ่มไทใหญ่ ซึ่งหมายรวมถึง ไทอาหม ไทคำตี้ ไทพาดในอินเดีย ไตในพม่า และ ไทไต๋กงในจีน
2. กลุ่มไทลื้อ ซึ่งหมายรวมถึง ไทลื้อใน สิบสองปันนา แคว้นตุนนานของจีน ยองและเจินในพม่า และไทขวนเจียงใหม่
3. กลุ่มลาว-ไทดำ ซึ่งหมายรวมถึง ไทดำ ไทแดง ไทขาว ในลาวและเวียดนาม
4. กลุ่ม Proto-tai ซึ่งหมายรวมถึง กลุ่มที่พูดภาษาไทดั้งเดิมอื่นๆ เช่น ข้วง นุง และ ส่วย เป็นต้น

ในส่วนของเนื้อหาซึ่งได้แยกหมวดหมู่ออกมาต่างหากอีกกลุ่มหนึ่งคือ เอกสารศึกษาก็เกี่ยวกับความเป็นตัวตนชาติพันธุ์ของไทย (Tai Ethnicity and Ethnic Identity) ซึ่งเกี่ยวข้องกับกรณีศึกษานี้อย่างมาก เพราะเป็นประเด็นสำคัญที่สัมพันธ์กับการผสมผสานทางชาติพันธุ์

จากการจำแนกข้างต้น ผู้ศึกษาพบว่างานศึกษาของนักวิจัยท้องถิ่น ที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษนั้น จะเกี่ยวข้องกับการศึกษากลุ่มไทใหญ่มากที่สุด รองลงมาคือศึกษากลุ่มไทลื้อ และลาวไทดำ ส่วนการศึกษา กลุ่มพูดภาษาไทอื่นๆ น้อยมาก ส่วนใหญ่งานเหล่านี้จะเป็นบทความที่เสนอในการสัมมนาไทศึกษา ซึ่งจัดขึ้นหลายครั้งในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้มองเห็นสภาพภาพของการศึกษากลุ่มไทของท้องถิ่นได้มากขึ้น แม้ว่าจะยังไม่สามารถศึกษางานในภาษาท้องถิ่นเองได้โดยตรงในขณะนี้ก็ตาม อย่างไรก็ตามมีงานศึกษาที่เป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก และโทจำนวนหนึ่ง ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งพอสมควร

สำหรับงานศึกษาของนักวิชาการชาวไทย ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้อย่างแท้จริงนั้นมีน้อยมาก ส่วนใหญ่จะพูดถึงประเด็นนี้อย่างกว้างๆ เท่านั้น การศึกษาเกี่ยวกับกรณีนี้ส่วนใหญ่จึงเป็นงานของนักวิจัยชาวตะวันตกและญี่ปุ่น ซึ่งพบว่าจะสนใจศึกษากลุ่มไทลื้อมากที่สุด รองลงมาคือศึกษากลุ่มลาว-ไทดำ และ ไทใหญ่ ส่วนการศึกษากลุ่มไทอื่นๆ มีน้อยมาก งานเหล่านี้บางส่วนเป็นผลงานวิจัยอย่างลึกซึ้ง

ในการสำรวจเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งหมด พบเอกสารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้จำนวน 307 ชิ้น ซึ่งสามารถจำแนกออกตามประเภทของผู้ศึกษาได้ดังนี้

ก) งานศึกษาของนักวิจัยท้องถิ่น

การศึกษาไทใหญ่	51	ชิ้น
การศึกษาไทลื้อ	23	ชิ้น
การศึกษาไทดำ	16	ชิ้น
การศึกษาไทกลุ่มอื่นๆ	8	ชิ้น
รวม	98	ชิ้น

ข) งานศึกษาของนักวิจัยไทย

การศึกษาไทใหญ่	15	ชิ้น
การศึกษาไทลื้อ	21	ชิ้น
การศึกษาไทดำ	13	ชิ้น
การศึกษาไทกลุ่มอื่นๆ	6	ชิ้น
รวม	55	ชิ้น

ค) งานศึกษาของนักวิจัยชาวตะวันตกและญี่ปุ่น

การศึกษาไทใหญ่	55	ชิ้น
การศึกษาไทลื้อ	30	ชิ้น
การศึกษาไทดำ	35	ชิ้น
การศึกษาไทกลุ่มอื่นๆ	5	ชิ้น
รวม	125	ชิ้น

ง) งานศึกษาในประเด็นข้อถกเถียงเรื่องชาติพันธุ์ไท

การศึกษาของนักวิชาการไทย	6	ชิ้น
การศึกษาของนักวิชาการตะวันตก	23	ชิ้น
รวม	29	ชิ้น

จากการจำแนกเอกสารดังกล่าวข้างต้น ช่วยให้เห็นภาพของการศึกษาชัดเจนขึ้นว่า นักวิชาการไทยให้ความสนใจศึกษาประเด็นการผสมผสานทางชาติพันธุ์ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับนักวิชาการกลุ่มอื่นๆ แม้แต่งานที่คัดเลือกมาบรรจุไว้ในบรรณานุกรม ก็พูดถึงประเด็นการศึกษานี้เพียงผ่านๆ บ้างเล็กน้อยเท่านั้น แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่านักวิชาการไทยมุ่งศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่เน้นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทแต่ละกลุ่มอย่างโดดๆ เพื่อแสวงหาลักษณะร่วมกับคนไทย มากกว่าสนใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม และกระบวนการที่อยู่เบื้องหลังความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และความสนใจเช่นนี้เริ่มเห็นได้ชัดเจนหลังจากปีพ.ศ. 2520 เป็นต้นมา เพราะงานศึกษาก่อนหน้านั้นมีน้อยมาก และเป็นเพียงงานในลักษณะของรายงานการเดินทาง ที่นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา มากกว่างานศึกษาในลักษณะของการวิเคราะห์วิจัย สำหรับนักวิชาการในท้องถิ่นที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทอาศัยอยู่นั้น หากพิจารณาจากงานเขียนจะพบว่าเริ่มสนใจเขียนงานศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทอย่างจริงจังในช่วงหลังปี พ.ศ. 2525 มานี้เอง ส่วนงานเขียนก่อนหน้านั้นมีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และน่าสังเกตว่า งานเหล่านี้จำนวนมากได้เขียนขึ้นเพื่อนำไปเสนอในที่ประชุมของการสัมมนาเรื่องไทยศึกษานานาชาติ ซึ่งมีส่วนอย่างมากในการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวของไทศึกษา แม้ว่างานศึกษาในระยะแรกๆ จะเน้นศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทแต่ละกลุ่ม แต่ก็มีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ดำรงอยู่

อย่างหลากหลาย ซึ่งแสดงให้เห็นการยอมรับสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ และข้อมูลในประวัติศาสตร์ เพราะงานศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ส่วนงานศึกษาชาติพันธุ์โดยตรงมีจำนวนไม่มากนัก แต่งานเหล่านี้ก็บ่งบอกอย่างชัดเจนว่า ในพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทอาศัยอยู่นั้นจะมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆตั้งถิ่นฐานร่วมอยู่ด้วยเสมอ ดังนั้นจึงไม่สามารถศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทแต่ละกลุ่มอย่างโดดๆได้ แต่ต้องสนใจความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเหล่านั้นด้วย เช่น งานเขียนของ S.N Barua (1991) *Tribes of Indo-Burma Border* เป็นต้น อย่างไรก็ตามงานศึกษาของนักวิจัยในท้องถิ่น มักจะให้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในเชิงบรรยาย มากกว่าจะสังเคราะห์ภาพในเชิงกระบวนการให้เห็นอย่างชัดเจน

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ไทกับกลุ่มอื่นๆ จะมีความชัดเจนและมองเห็นเป็นกระบวนการมากขึ้นในงานเขียนของนักวิจัยชาวตะวันตก เริ่มจากงานของ Edmund Leach (1954) เรื่อง *Political System of Highland Burma* ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่กับ ชาวคะฉิ่นในประเทศพม่า ส่วนงานก่อนหน้านี้มักจะเป็นบันทึกการเดินทางที่บรรยายภาพของความสัมพันธระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อย่างกว้างๆเท่านั้น โดยเฉพาะงานในช่วงระหว่าง ค.ศ 1870-1920 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวตะวันตกที่อยู่ห่างไกลสามารถมองเห็นความหลากหลายของชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษาได้ง่ายกว่า เพราะเป็นการมองอย่างห่างๆ ที่เรียกว่า Bird's Eye View และภาพของความหลากหลายทางชาติพันธุ์นี้ ได้ปรากฏอยู่ในงานเขียนของนักวิชาการชาวตะวันตก มาตั้งแต่เริ่มค้นศึกษาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษก่อน

ดังนั้นจึงอาจถือได้ว่า นักวิชาการชาวตะวันตกเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ก็คงจะได้ ซึ่งเริ่มจากการศึกษาในแนวชาติพันธุ์วิทยาเชิงประวัติศาสตร์ของนักวิชาการสำนักฝรั่งเศสในช่วงหลัง ปี ค.ศ 1920 เป็นต้นมา เช่น Henri Maspero และต่อมา Georges Condominas ก็ได้สืบทอดแนวทางนี้เช่นกัน ในปัจจุบันจะพบว่าม้งงานศึกษาของนักวิชาการชาวตะวันตกจำนวนมาก ที่สนใจศึกษาประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ มากกว่านักวิชาการกลุ่มอื่นๆ และได้พัฒนาแนวทางการศึกษาที่หลากหลายมากขึ้น

ส่วนความสนใจศึกษาปัญหาข้อขัดแย้งเกี่ยวกับชาติพันธุ์ และการแสดงความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ตลอดจนกระบวนการในการสร้างความเป็นตัวตนของคนไท นั้น จะเกิดขึ้นกับนักวิชาการชาวตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ และเริ่มมีงานเขียนในแนวนี้นี้อาราว 10 ปีที่ผ่านมา เริ่มต้นจาก Gehan Wijeyawardene ในปี 1990 เป็นผู้จุดประเด็น ต่อมา Charles F. Keyes ก็ได้รับลูกในการอภิปรายปัญหา และท้ายที่สุด ก็มีนักวิชาการอีกหลายคนได้ขยายประเด็นออกไป เช่น Gunn Evans เป็นต้น

จากการประเมินเบื้องต้น พบข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า งานศึกษาต่างๆ ที่เลือกมาพิจารณาในครั้งนี้ ได้ให้ภาพอย่างชัดเจนว่า การตั้งถิ่นฐานของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ไททุกกลุ่ม จะไม่ได้ตั้งอยู่แยกโดดเดี่ยวต่างหากจากกลุ่มอื่นๆ แต่มักจะผสมปนเป่อกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆอย่างหลากหลาย

ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน แม้ต่อมากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เหล่านี้จะถูกแบ่งแยกออกเป็นพลเมืองที่กระจายอยู่ในหลายประเทศ ก็ไม่ได้หยุดยั้งความสัมพันธ์ที่เคยมีมาทั้งหมด

การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้น พบว่ากระจายอยู่ในประเทศต่างๆ จากด้านทิศตะวันตกสุดคือ รัฐอัสสัมของประเทศอินเดีย เรื่อยมาถึงประเทศพม่า จีน ไทย ลาว และเวียดนามที่อยู่ทางทิศตะวันออกสุด แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจก็คือ ประเทศไทยเป็นจุดแบ่งที่สำคัญในการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ระหว่างคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ดังจะเห็นได้ว่า คนไทที่อยู่ด้านตะวันตกของประเทศไทย ทั้งในพม่า จีนย่านใต้ของมณฑลยูนนาน และรัฐอัสสัมของอินเดีย มักจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่พูดภาษาในตระกูลทิเบต-พม่าเป็นส่วนใหญ่ และสัมพันธ์กับกลุ่มแขกและมองโกลบางส่วน ขณะที่คนไทยที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย เรื่อยไปทางด้านตะวันออก จนถึงมณฑลยูนนานของจีน ลาว และเวียดนาม จะสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในตระกูลภาษามอญ-เขมรเป็นหลัก และสัมพันธ์กับคนจีนและเวียดนามบางส่วน ดังได้แสดงไว้ในแผนภูมิต่อไปนี้

			ประเทศ				
ไท	อาหม ไต	ได้คง	จีน	ลื้อ	ลื้อ	จ้วง	
						อื่น	
		ไต	พม่า	จีน ของ	ลาว	ไทขาว ไทแดง ไทดำ	ตู่ย นุง
			ไทย	ขวน	ผู้ไท		
ประเทศ	อัสสัม	พม่า	ไทย		ลาว	เวียดนาม	
กลุ่มชาติพันธุ์อื่น	มองโกล-แขก	ทิเบต-พม่า	มอญ - เขมร				จีน - เวียดนาม

ไท : การผสมผสานทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ (Ethnogenesis)

หนังสือหลายเล่มได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานของคนไท โดยเฉพาะในอินเดียและพม่า มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์อย่างมาก เช่น หนังสือของ S.N Barua (1991) เรื่อง Tribes of Indo-Burma Border และหนังสือของ S. Karotemprel (1984) เรื่อง The Tribes of Northeast India เป็นต้น สำหรับด้านประเทศลาวและเวียดนามก็มีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงความหลากหลายของชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์กับคนไทเช่นกัน ดังปรากฏในหนังสือของ F.J Hamand (1997) เรื่อง Laos and the Hilltribes of Indochina และงานของ K. Iwata (1959) เรื่อง Ethnic Groups in the Valley of the Nam Song and the Nam Lik: Their Geographic Distribution and Some Aspects of Social Change เป็นต้น

หนังสือเล่มต่างๆดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่า คนไทมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ ทั้งด้านการค้าขายแลกเปลี่ยน ด้านการเมือง และด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะการผสมผสานของภาษาและความเชื่อ จนยากที่จะแยกแยะออกจากกันได้โดยง่าย เพราะมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมาเป็นระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนาน Henri Maspero (1971) ในบทความเรื่อง La Societe et la Religion des Chinois Anciens et Celles des Tai Modernes ถึงกับตั้งสมมุติฐานที่น่าสนใจว่า อารยธรรมจีน ไท โลโล และแม้ว มีการติดต่อประสานกันอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าเคยเป็นวัฒนธรรมเดียวกันในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แม้ภาษาจะไม่มี ความสัมพันธ์เป็นตระกูลเดียวกัน แต่วัฒนธรรมก็น่าจะมีพื้นฐานร่วมกัน

สำหรับแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ระหว่างคนไทกับกลุ่มอื่นๆ นั้น มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่เริ่มแรกที่มีการศึกษาในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ซึ่งอาจจำแนกออกได้ บนพื้นฐานของความคิดหลายประการด้วยกัน แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ความเข้าใจความหมายของความคิดเรื่องชาติพันธุ์ (Ethnicity) ที่สะท้อนมิติต่างๆอย่างหลากหลาย เพราะช่วยให้เห็นภาพของความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ได้ชัดเจนขึ้น นักมานุษยวิทยาบางท่าน เช่น ศุภเทพ สุนทรภะสิทธิ์ (2536) ถึงกับแปลความหมายของ Ethnicity ว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์ หมายความว่า ชาติพันธุ์มีความหมายก็เฉพาะในความสัมพันธ์กันเท่านั้น ไม่มีความหมายในตัวเอง

จากแนวความคิดพื้นฐานที่ว่า ความเข้าใจความหมายของชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน จะมีผลให้เลือกแนวการศึกษาที่ต่างกัน ตลอดจนการตั้งประเด็นคำถาม และวิธีการในการศึกษา แตกต่าง กันด้วย ดังนั้นในการประเมินการศึกษาค้นคว้านี้ ผู้ศึกษาจึงพยายามสร้างแบบจำลองของแนวการศึกษาต่างๆขึ้นมา เพื่อจำแนกผลงานการศึกษาดังๆออกจากกัน ในเชิงของการวิเคราะห์ของผู้ศึกษาเอง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการใช้กระบวนการทัศน์ที่แตกต่างกัน เกี่ยวกับความเข้าใจความหมายของความคิดเรื่องชาติพันธุ์ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ผู้เขียนงานศึกษานั้นๆทุกคน จะตั้งใจเลือกแนวทางการศึกษาของตนเองได้เสมอไป คงจะมีนักวิชาการเพียงบางคนเท่านั้น ที่แสดงตนอย่างชัดแจ้งว่าเลือกแนวการศึกษาแบบใด ขณะที่นักวิชาการส่วนใหญ่จะเน้นการวิจัยปัญหาต่างๆในเชิงรูปธรรม โดยไม่ได้สนใจประเด็นปัญหาในเชิงกระบวนการทัศน์ แต่ผลงานวิจัยที่เสนอมานั้น ผู้ศึกษาเห็นว่ามิ

ลักษณะสำคัญๆ ที่อาจจัดเข้าอยู่ในแนวทางการศึกษาแบบใดแบบหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการ ประเมินงานชิ้นนั้นๆ ให้เด่นชัดออกมา ซึ่งผู้ศึกษาเข้าใจดีว่า งานบางชิ้นอาจจะมีลักษณะตามเกี่ยว กันหลายแนวทาง หรือไม่ตรงกับแนวทางการศึกษาใดๆ ที่สร้างขึ้นมาเลยก็ได้

ตามเกณฑ์ต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผู้ศึกษาเสนอว่า แนวทางการศึกษาการผสมผสานทางชาติพันธุ์ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้น อาจจำแนกแยกแยะ ออกได้อย่างน้อย 5 แนวทางการศึกษาดังนี้

- 1) การศึกษาลักษณะดั้งเดิมทางชาติพันธุ์
- 2) การศึกษาการแลกเปลี่ยนและการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม
- 3) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์
- 4) การศึกษาประวัติศาสตร์ของการผสมผสานทางชาติพันธุ์
- 5) การศึกษาความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์

แนวทางการศึกษาทั้ง 5 แนวนี้จะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ในเชิงกระบวนการทัศนัยเกี่ยวกับความหมายของชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้เลือกกรอบความคิด วิธีการศึกษา และคำถามหลักในการ ศึกษาแตกต่างกันออกไปด้วย ภายในแนวทางการศึกษาเดียวกัน อาจจะมีวิธีการศึกษา และประเด็น คำถามหลักแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ที่สำคัญก็คือจะต้องยังคงต้องมีกระบวนการทัศนัยหลักร่วมกันอยู่

หากพิจารณาในแง่ของช่วงเวลาแล้ว แนวทางการศึกษา 4 แนวแรกนั้น จะพัฒนาขึ้นมาใน ระยะเวลาใกล้เคียงกัน ตามความสนใจที่แตกต่างกัน แต่วิธีการศึกษาที่ปรากฏออกมา กลับมีส่วน ของทั้งการเสริมและการแก้ไขข้อจำกัดของกันและกัน ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลาที่ต่างกัน นักวิชา การบางคนอาจมีแนวการศึกษาแบบผสมผสานกันอยู่บ้าง ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ กันเอง ส่วนแนวทางการศึกษาสุดท้ายนั้นเพิ่งจะพัฒนาขึ้นมาเมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งพยายามตั้งคำถาม กับแนวการศึกษาทั้ง 4 แนวก่อนหน้านั้น เพื่อจะได้ไม่ยึดติดกับประเด็นคำถามเดิมๆ อย่างตายตัว และจะนำไปสู่การตั้งประเด็นคำถามใหม่ๆ

โดยภาพรวมของการประเมินสถานภาพของแนวทางการศึกษาทั้งหมดนั้น ผู้ศึกษาจะ พยายามวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ ทั้งลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างกัน ตลอดจนศักยภาพ และข้อจำกัดของแต่ละแนวการศึกษา เพื่อชี้ถึงแนวทางและปัญหาที่ควรศึกษาในอนาคต ซึ่งจะได้ พิจารณาการศึกษาแต่ละแนวในรายละเอียดต่อไป

3. การศึกษาลักษณะดั้งเดิมทางชาติพันธุ์

การศึกษาแนวนี้มีกรอบความคิดทางทฤษฎี ที่เริ่มจากความเข้าใจความหมายของชาติพันธุ์ ในลักษณะที่เรียกว่า Essentialism กล่าวคือ มีความคิดว่าชาติพันธุ์เป็นหน่วยทางสังคมที่มีมาแต่ดั้งเดิม และเป็นลักษณะที่จริงแท้แน่นอน สามารถเห็นจริงได้โดยไม่ต้องพิสูจน์ หน่วยสังคมเช่นนี้มีความมั่นคงและยั่งยืน อาจะกลายสภาพไปได้บ้าง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง ด้วยการผสมผสานกับกลุ่มอื่นๆ แต่ก็ยังคงมีกลุ่มที่สามารถลักษณะดั้งเดิม ที่อาจถือเป็นแก่นของชาติพันธุ์ไว้ได้

ดังนั้นนักมานุษยวิทยาบางคน เช่น Charles F. Keyes จะเรียกกลุ่มที่มองลักษณะของชาติพันธุ์แบบนี้ว่า Primordialists เพราะจะเน้นแก่นแท้ของลักษณะดั้งเดิมที่ไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนลักษณะที่อาจเปลี่ยนแปลงไปได้นั้นเป็นเพียงลักษณะภายนอก ด้วยเหตุนี้เองนักวิชาการที่ใช้นิยามการศึกษาแบบนี้ยังเห็นว่า พวกเขาสามารถสืบค้นย้อนหลังกลับไปหาลักษณะ ที่ถือเป็นแก่นแท้ต่างๆทางชาติพันธุ์ได้เสมอ เป็นต้นว่า การศึกษาผ่านทางภาษาดั้งเดิม และพิธีกรรมความเชื่อโบราณ เป็นต้น โดยมีวิธีการศึกษาที่มักจะนิยมใช้คือ การศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และ ในเชิงชาติพันธุ์วิทยา อย่างหนึ่งอย่างใดแยกออกจากกัน

การศึกษาแนวนี้เริ่มจากความสนใจของนักวิชาการชาวยุโรป ที่เข้ามาศึกษาพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทอาศัยอยู่ และต้องการเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนเหล่านั้น ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากงานทางประวัติศาสตร์ในช่วงแรกๆ เช่น งานของนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษชื่อ Ney Elias ในหนังสือเรื่อง *Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma and Western Yunnan* (1876)

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้น Ney Elias อาศัยข้อมูลประเภทตำนานท้องถิ่นจำนวนมาก แต่ด้วยความที่ไม่รู้ภาษาไทย จึงต้องจ้างให้ชาวฮินดูชื่อ Raj Sing จากอัสสัมคอนบนมาช่วยแปลให้ แล้วนำข้อมูลไทใหญ่อื่นๆที่แปลเป็นภาษาพม่า มาประกอบกับข้อมูลจากบันทึกของข้าราชการอาณานิคมของอังกฤษคนอื่นๆ เพื่อตรวจสอบศักราชและเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งอาจทำให้การตีความหมายผิดพลาดได้มาก แต่ Ney Elias ก็คิดว่าหลักฐานต่าง ๆ นั้นเพียงพอที่จะใช้สืบค้นที่มาของชาวไทใหญ่ เพราะสามารถบ่งบอกถึงถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของพวกเขาได้ ซึ่ง Ney Elias สันนิษฐานว่าน่าจะมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองมว จึงให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์ของเมืองนี้อย่างละเอียด ตามที่ปรากฏอยู่ในพงศาวดารพม่า และยังได้พยายามแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับเมืองไทใหญ่อื่นๆ ในฐานะเมืองที่อยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรเมืองมวด้วย ไม่ว่าจะเป็นเมืองกอง เมืองแสนหวี เมืองมิด เมืองยาง เมืองนาข เมืองสิปอ และเมืองบาโม ตลอดจนแคว้นอัสสัม

จากการศึกษาในเอกสารต่างๆ ทำให้ Ney Elias เชื่อว่าประวัติศาสตร์ของเมืองมวนี้สามารถย้อนกลับไปได้อย่างน้อยถึงปี ค.ศ 568 ซึ่งมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง แม้

จะต้องย้ายที่ตั้งเมืองอยู่หลายครั้งก็ตาม แต่ก็มิใช่ยืนอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดีนั้นเอง ด้วยเหตุนี้ ในภายหลังเมื่อ Ney Elias หันมาศึกษาเปรียบเทียบกับพงศาวดารไทใหญ่ของเมืองอื่นๆ โดยเฉพาะ เมืองปง ซึ่งเป็นพงศาวดารไทใหญ่ ที่มีผู้แปลขึ้นที่เมืองมณีปุระ Ney Elias ก็มีความว่าเป็นอาณาจักรเดียวกับอาณาจักรเมืองมว แม้จะมีศักราชแตกต่างกันอยู่หลายร้อยปีก็ตาม เพราะเขาปักใจเชื่อเสียแล้วว่า เมืองมวเป็นถิ่นฐานดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท และเห็นว่าเรื่องราวในช่วงต้นของพงศาวดารทั้งสองเมืองก็มีลักษณะคล้ายๆกัน ที่เน้นบทบาทของบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งเมืองว่าลงมาจากสวรรค์ และมีชื่อคล้ายๆกัน ทำนองเดียวกับ ขุนตองและขุนโต ของเมืองมว ทั้งๆที่นักประวัติศาสตร์ในปัจจุบันก็ยังไม่เห็นตรงกันนัก ถึงที่ตั้งแท้จริงของเมืองปง

ในระยะต่อมา งานของ Ney Elias ก็มีอิทธิพลต่อนักประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นอย่างมาก เริ่มจากนักประวัติศาสตร์ในอัสสัม ซึ่งพยายามจะแสวงหาความเชื่อมโยงร่วมกันกับอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท จึงให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์การขยายตัวของอาณาจักรไทใหญ่แห่งเมืองมว ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากงานของ Padmeswar Gogoi (1956) เรื่อง *The Political Expansion of The Mao Shans* ที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของอาณาจักรไทใหญ่แห่งเมืองมว ในการขยายอำนาจเข้าไปในอัสสัม และดินแดนอื่นๆอย่างกว้างขวาง และในปัจจุบัน การศึกษาทางประวัติศาสตร์ในแนวนี้ได้ปลูกให้เกิดความตื่นตัว ถึงลักษณะร่วมกันทางชาติพันธุ์ จนทำให้มีการทอ้งถิ่นของจีนที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท หันมาสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวไทในลุ่มน้ำมวบ้าง เช่นบทความของ Zhu Changli (1990) เรื่อง *A Research on Pong-An Ancient Shan State* และบทความของ Zhao Hongyun and Ke Yuanxiuo (1990) เรื่อง *On the Relationships Between Dehong Dai and Ahom Dai*

บทความของ Zhu Changli นั้นเห็นสอดคล้องกับ Ney Elias ที่ระบุให้เมืองปงอยู่ในอาณาจักรมว และตรงตามข้อสันนิษฐานของนักวิชาการจีนชื่อ Huang Hui Kun ต่อจากนั้น Zhu Changli ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์การขยายตัวของเมืองปง ซึ่งนำไปสู่การก่อตั้งอาณาจักรอาหม เพราะการจัดตั้งในหมู่โฮรสของเจ้าเมืองปง ส่วน Zhao Hongyun และ Ke Yuanxiuo เชื่อว่าอาณาจักรอาหมก่อตั้งโดยกองทัพของชาวไทจากเมืองมว ซึ่งทั้งสองเข้าใจเอาว่า สืบเชื้อสายมาจากชาว Yu ในตระกูลของกลุ่มชาติพันธุ์โบราณที่เรียกว่า Baiyu ด้วยการรวมตัวกันเป็นพันธมิตรเมื่อกว่าพันปีมาแล้ว แต่ก็ไม่ได้สนใจที่จะขยายความต่อ ถึงกระบวนการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในแนวทางการศึกษาแบบ Ethnohistory ที่จะกล่าวถึงต่อไป

ขณะที่นักวิชาการจีนมีแนวโน้มจะเชื่อว่า ชาวไทในลุ่มน้ำมวเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยๆของจีนโบราณ นักวิชาการชาวอาหม เช่น Padmeswar Gogoi กลับเห็นด้วยกับนักวิชาการชาวอังกฤษที่คิดว่า ชาวไทมาก่อตั้งเมืองมว หลังจากอาณาจักรของชาวไทที่น่านเจ้า ถูกชาวมองโกลโจมตีและยึดครอง ทั้งๆที่การสืบสาวความเชื่อมโยงให้ชาวไทเกี่ยวข้องกับน่านเจ้านั้น เริ่มมาจากการเข้าใจผิดของนักวิชาการอังกฤษในการตีความตั้งแต่แรก โดยอ้างอิงเอาจากบทความของ A.E.J.B.

Terrien de Lacouperie (1885) เรื่อง "The Cradle of the Shan Race" ในหนังสือของ A.R. Colquhoun (1885) เรื่อง *Amongst the Shans* ในบทความนั้น de Lacouperie ทักท้วงเอาไว้ว่า ชาว Ai-lao ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในตอนบนตอนใต้ในสมัยราชวงศ์ฮั่น เป็นบรรพบุรุษของชาวไทย และเป็นต้นตระกูลของผู้ปกครองน่านเจ้า โดยยึดถือจากสำเนียงการออกเสียงที่เหมือนกับภาษาไทย แต่ส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่รู้ในเรื่องความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในจีนดีพอ ต่อมานักวิชาการอังกฤษทั้งหลายก็ยึดถือการติดังกล่าวมาเป็นเสมือนข้อเท็จจริง และนำมาใช้อ้างอิงเรื่อยมา ดังจะเห็นได้จากหนังสือหลายเล่ม เช่น W.W. Cochrane (1915) เรื่อง *The Shans* เป็นต้น

ความเข้าใจดังกล่าวเพิ่งจะถูกกลบฝังไปเมื่อไม่นานมานี้ หลังจาก Charles Backus (1981) เขียนหนังสือชื่อ *The Nan-Chao Kingdom and Tang China's Southwestern Frontier* โดยแสดงหลักฐานว่า กลุ่มผู้ปกครองน่านเจ้าพูดภาษาทิเบต-พม่า และประเพณีการเรียกชื่อกษัตริย์ของน่านเจ้า ที่ใช้ชื่อท้ายของพ่อเป็นชื่อต้นของลูกนั้น เป็นจารีตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาทิเบต-พม่าในสายตระกูลของชาว โลโล มากกว่ากลุ่มพูดภาษาไทย เพราะชาวโลโลหลายกลุ่มยังคงสืบทอดประเพณีนี้อยู่ในปัจจุบัน แต่ไม่ปรากฏว่าเป็นประเพณีของชาวไทยกลุ่มใดเลย

สำหรับนักวิชาการท้องถิ่นที่ศึกษาชาวไทยดำในเวียดนามแล้ว พวกเขากลับไม่ได้สนใจแสวงหาพื้นที่ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เหมือนกับนักวิชาการชาติต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น แต่จะให้ความสำคัญกับพัฒนาการของสังคมชาวไทยดำในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งชาวไทยดำตั้งถิ่นฐานอยู่ เพราะนักวิชาการท้องถิ่นของไทยดำได้เปลี่ยนมาตั้งคำถามใหม่ ที่มุ่งจะแสวงหาลักษณะร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแทน ทั้งนี้เพราะพวกเขามีสมมุติฐานว่า ชาวไทดำยังคงรักษาลักษณะดั้งเดิมไว้ได้มากกว่าชาวไทยกลุ่มอื่นๆ ซึ่งมักได้รับอิทธิพลจากทั้งจีนและอินเดีย จึงต้องการค้นหาความเป็นมาของลักษณะร่วมดังกล่าว ซึ่งคาดว่าจะเป็นพื้นฐานของสังคมไท ก่อนหน้าที่จะพัฒนาขึ้นมาเป็นสังคมแบบรัฐ ดังเช่นที่ปรากฏในกรณีของรัฐไทย และลาว

ตัวอย่างของงานศึกษาในแนวนี้นี้สำคัญก็คือ งานวิจัยจำนวนมากของ ค้างจง (Cam Trong) ซึ่งเป็นนักวิชาการชาวไทยดำ ที่มุ่งมั่นค้นหาลักษณะร่วมของชาวไทยอย่างจริงจัง โดยเริ่มต้นด้วยการเปลี่ยนแนวทางและวิธีการศึกษา จากแนวทางเดิมของกลุ่มนักวิชาการชาวอังกฤษ ชาวอาหม และชาวจีนข้างต้น ซึ่งอาศัยการตีความหมายเรื่องราวต่างๆ ในตำนาน เพื่อสร้างภาพของเหตุการณ์สำคัญๆ ในประวัติศาสตร์ของชาวไทย มาเป็นการสังเคราะห์วิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม บนพื้นฐานของทฤษฎีมาร์กซิสต์ และความคิดทางสังคมศาสตร์ ทั้งของนักวิชาการชาวตะวันตกและชาวรัสเซีย เช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบเครือญาติของ G.P. Murdoch และ M.V. Kriukov เป็นต้น และหันมาใช้หลักฐานอื่นๆ เพิ่มเติมจากการพึ่งพาด้านานอย่างเดียว โดยเฉพาะหลักฐานเกี่ยวกับประเพณี วิถีชีวิต ภาษา และตำนานปรัมปรา ซึ่งช่วยให้เห็นความสำคัญของระบบเครือญาติและความเชื่อมากขึ้น

จากการศึกษาหลักฐานต่างๆในเวียดนาม คำจอง ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า วิวัฒนาการของสังคมชาวไทดำนั้น ในด้านพื้นฐานทางเศรษฐกิจแล้ว พัฒนามาจากสังคมล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร มาสู่สังคมเกษตรกรรม ส่วนในด้านสังคมนั้น จะพัฒนามาจากชุมชนที่มีพื้นฐานแบบเครือญาติ ซึ่งเรียกว่าคำ ในฐานะเป็นหน่วยการผลิตพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วยกลุ่มตระกูลจากการสืบเชื้อสายผ่านทางผู้ชาย และหัวหน้าของกลุ่มตระกูลที่เรียกว่า วา (Va) นี่บางกลุ่มจะสามารถรวบรวมกลุ่มตระกูลต่างๆเข้าด้วยกัน จนค่อยๆพัฒนาขึ้นมาเป็นชุมชนที่มีโครงสร้างแบบบ้านเมือง ในฐานะหน่วยปกครองดินแดน โดยอาศัยการตีความจากตำนานปรัมปรา เกี่ยวกับวีรกรรมของขุนโฮ ซึ่งสามารถทำสงครามชนะพวกข่าและยึดเมืองหลวงพระบางได้ (Cam Trong 1987)

สำหรับนักวิชาการท้องถิ่นของจีน ก็มีผู้สนใจศึกษาลักษณะร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเช่นกัน ส่วนใหญ่นักวิชาการกลุ่มนี้จะเน้นที่ความเกี่ยวพันกันระหว่างชาวไทกับชาวจ้วง ซึ่งเริ่มศึกษานานแล้ว ดังตัวอย่างในงานของ Princeton S. Hsu (1963) เรื่อง A Study of Thais, Chuang and the Cantonese People ในระยะหลังก็มีงานของ Pan Qixu (1990) เรื่อง The Historical and Cultural Relations Between the Zhuang, the Lao and the Thai in the Light of Linguistics และงานของ ฟานหงกู่ เรื่อง สืบเสาะแสวงหาด้านกำเนิดและความเป็นมาของชนชาติจ้วงและชนชาติไทย การศึกษาเหล่านี้จะมุ่งอธิบายความคล้ายคลึงกันด้านโครงสร้างภาษาและคำศัพท์ ความเชื่อ และความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ ตามที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานของจดหมายเหตุจีน

งานของ Pan Qixu นั้นแสดงให้เห็นว่าภาษาจ้วงและไทมีโครงสร้างร่วมกัน ทั้งด้านการออกเสียง ด้านไวยากรณ์ และคำศัพท์พื้นฐานต่างๆ โดยเฉพาะคำศัพท์ในวัฒนธรรมข้าว นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความเชื่อที่มีร่วมกันด้วย เช่น ความเชื่อเรื่องขวัญและผี เป็นต้น ในทำนองเดียวกันงานของฟานหงกู่ก็เห็นด้วยกับลักษณะร่วมด้านภาษา ระหว่างชาวไทและจ้วง แต่ได้ศึกษาเพิ่มเติมในด้านประวัติศาสตร์การอพยพของชาวจ้วง จากจดหมายเหตุจีนในสมัยต่างๆ และพบว่า มีชาวจ้วงอพยพไปอยู่ที่คำหลี่ หลังจากรบแพ้กองทัพจีนสมัยราชวงศ์ซ่งในปี ค.ศ. 1053 และต่อมาได้กระจายออกไปอยู่ในพื้นที่ที่มีชาวไทอาศัยอยู่หลายแห่ง ทั้งสิบสองปันนาและสิบสองจุไทย และอ้างว่าชาวนุงในเวียดนามก็คือชาวจ้วงอพยพนั่นเอง แต่ข้อสรุปต่างๆของนักวิชาการจีนมักจะเป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเท่านั้น เพราะยังขาดการตรวจสอบและเปรียบเทียบกับหลักฐานด้านอื่นๆอย่างครอบคลุมเพียงพอ

สำหรับการศึกษาลักษณะร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่ถือว่าละเอียดลึกซึ้งอย่างมากที่สุด น่าจะได้แก่งานของนักวิชาการชาวดัตช์ชื่อ B.J. Terwiel (1980) ในหนังสือเรื่อง The Tai of Assam and Ancient Tai Ritual ซึ่งพยายามเปรียบเทียบรูปแบบทางวัฒนธรรมของชาวไทในดินแดนต่างๆ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในดินแดนที่มีชาวไทอาศัยอยู่ เพื่อค้นหาว่า ชาวไทในอัสสัมนั้นสามารถรักษาลักษณะทางวัฒนธรรมโบราณของชาวไทไว้ได้มากน้อยเพียงใด โดยเน้นการศึกษาพิธีกรรมของชาวไทในอัสสัมด้วยการสังเกตการณ์ในภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณา พร้อมกับเปรียบเทียบ

ข้อมูลจากการศึกษาพิธีกรรมของชาวไทยในที่อื่นๆไปด้วย แม้ B.J. Terwiel จะเชื่อว่าชาวไทยอาจได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากกลุ่มชนพื้นเมืองอื่นๆ แต่ก็เห็นว่า ชาวไทจะสามารถคงลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่างไว้ได้ ที่ถือเป็นรูปแบบเฉพาะของชาวไทย และในฐานะที่เป็นนักประวัติศาสตร์ B.J. Terwiel มุ่งความสนใจไปเฉพาะที่รูปแบบทางวัฒนธรรม ที่ชาวไทยอยู่ร่วมกันตั้งแต่ยุคโบราณ ในช่วงเวลาดังแต่ ปี ค.ศ 700-1000 เพราะเห็นว่าความรู้เกี่ยวกับชาวไทยในช่วงศึกษาด้านบรรพกาลก่อนหน้านี้ยังไม่ชัดเจน

ในหนังสือเล่มแรกนั้น B.J. Terwiel ศึกษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวงจรของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อจะแยกแยะรูปแบบเฉพาะของไทยออกมาเปรียบเทียบกับ โดยเริ่มจากการสังเกตการณ์พิธีกรรมในหมู่ชาวไทยกลุ่มต่างๆในอีสาน เช่น ไทคำยัง ไทพนท และไทคำที่ และพยายามหอยกลักษณะทางวัฒนธรรมเฉพาะบางอย่างของชาวไทยออกมาศึกษาเปรียบเทียบ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญ ซึ่ง B.J. Terwiel เห็นว่าเป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทยทุกกลุ่ม แม้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆจะมีความเชื่อคล้ายคลึงกับความเชื่อเรื่องขวัญเหมือนกัน แต่ชาวไทยจะมีความเชื่อเรื่องขวัญแตกต่างจากกลุ่มชนอื่นๆในรายละเอียด ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ช้า โดยเฉพาะการเน้นความสำคัญของขวัญในเกือบทุกส่วนของร่างกาย ส่วนการที่พบว่า ความเชื่อนี้กระจายอยู่ในกลุ่มอื่นๆด้วยนั้น B.J. Terwiel อธิบายว่า น่าจะเกิดจากการรับอิทธิพลของจีนตั้งแต่ยุคศึกษาด้านบรรพกาลแล้ว ซึ่งชาวไทยได้นำมาปรับปรุงให้มีรูปแบบเฉพาะของตนเองในยุคโบราณ คำอธิบายของ B.J. Terwiel ครึ่งนี้จะมีส่วนคล้ายคลึงและคาบเกี่ยวกับแนวการศึกษาแบบต่อไป

ส่วนหนังสือเล่มที่สอง B.J. Terwiel หันมาศึกษาพิธีการเช่นไหว้ผี และการนับเวลาของชาวไทย สำหรับการศึกษาพิธีเช่นไหว้ผีในอีสานนั้นได้มาจากคำบอกเล่า เช่น พิธีไหว้ผีเมือง ซึ่งประกอบด้วยการฆ่าสัตว์เพื่อสังเวยผี ความรู้กับการทรงผี ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมในระดับชุมชน ที่จัดขึ้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน โดยที่กลุ่มชาวไทยในอีสานเคยจัดขึ้นเป็นประจำในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ แต่ปัจจุบันได้เลิกจัดทำไปแล้ว เพราะรับอิทธิพลของพุทธศาสนามากขึ้น แต่พิธีเช่นไหว้ผียังพบเห็นได้ในกลุ่มชาวไทยอื่นๆทุกกลุ่ม ทั้งๆที่อยู่ห่างไกลจากชาวไทยในอีสาน B.J. Terwiel จึงอธิบายว่าพิธีไหว้ผีนี้น่าจะเป็นรูปแบบวัฒนธรรมไทโบราณ ก่อนที่ชาวไทยจะหันมารับพุทธศาสนา

วิธีอธิบายของ B.J. Terwiel ดังกล่าวข้างต้น จะให้ความสำคัญกับลักษณะร่วมของวัฒนธรรมชนชาติไทยอย่างมาก จนกระทั่งแม้ในกรณีที่พบว่า ลักษณะเช่นนั้นก็เหมือนกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่นๆด้วย B.J. Terwiel จะอธิบายว่า เป็นเรื่องของการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมตั้งแต่ครั้งอดีตที่ห่างไกล ซึ่งถือเป็นวิธีการให้เหตุผลที่อ่อนมาก เพราะไม่สามารถค้นหาหลักฐานย้อนหลังกลับไปในอดีตมาพิสูจน์ได้ แต่ปัญหาใหญ่กว่านั้นก็คือ ในกรณีที่พบว่าวัฒนธรรมไทยของบางกลุ่มแตกต่างกัน เช่น ระบบเครือญาติของกลุ่มชาวไทยวนเน้นการสืบเชื้อสายผ่านทางผู้หญิง ขณะที่ชาวไทยกลุ่มอื่นๆจะสืบสายตระกูลผ่านทางผู้ชาย B.J. Terwiel กลับไม่ยอมให้เหตุผลใดๆ โดยเห็นเป็น

เพียงข้อบกพร่อง ที่จริงแล้วความผันแปรในวัฒนธรรมไทยเช่นนี้เกิดขึ้นได้ เพราะการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกับกลุ่มชนพื้นเมืองอื่นๆ ซึ่งเป็นประเด็นในการศึกษาที่ B.J. Terwiel ไม่สนใจที่จะตรวจสอบอย่างจริงจัง

ในส่วนของนักวิชาการชาวไทยนั้น มีความสนใจวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ตามแนวการศึกษาแบบแรกนี้จำนวนมาก เริ่มขึ้นอย่างไม่เป็นทางการนักในหนังสือของ สารนาถ (2497) เรื่อง *เขียนไทยอาหมสายเลือดของเรา* ซึ่งอาศัยข้อมูลจากการเดินทาง และหนังสือของชาวอังกฤษ โดยเฉพาะหนังสือของ Sir Edward Gait (1926) เรื่อง *A History of Assam* เป็นหลักในการเขียนทำนองเล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทั่วไปของชาวอาหม

หลังจากนั้นจึงเริ่มมีงานศึกษาอย่างเจาะจงมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากหนังสือของ บรรจบ พันธุเมธา (2504) เรื่อง *กานธม่านไต* ซึ่งบรรยายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปในดินแดนอัสสัม เพื่อแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับรากเหง้าของภาษาไทย จากการพูดคุยกับชาวไทกลุ่มต่างๆ ส่วนใหญ่แล้ว บรรจบ พันธุเมธา พบว่าชาวไทกลุ่มต่างๆ ในอัสสัมใช้ภาษาไทย ที่สื่อสารกับชาวไทยได้ แม้จะอยู่ห่างไกลกัน และความหมายของบางคำอาจเปลี่ยนไปบ้าง แต่ก็ประหลาดใจมาก เมื่อพบว่าชาวไทในหมู่บ้านแห่งหนึ่งกลับพูดภาษาชิงไห่ หรือภาษาของชาวคะฉิ่น และยังคงมีผู้สูงอายุไม่กี่คนที่พูดภาษาไทยได้ สำหรับข้อสงสัยนี้ บรรจบ พันธุเมธา ไม่ได้ติดตามตรวจสอบเพิ่มเติม เพราะสนใจที่จะค้นคว้าลักษณะร่วมกันของภาษาไทยมากกว่า แม้ในภายหลังจะเดินทางไปสืบค้นทำนองเดียวกันนี้ในดินแดนของชาวไทใหญ่ในรัฐชานของพม่าอีกก็ตาม ดังปรากฏในหนังสือเรื่อง *กานธม่านไตในรัฐชาน* (2526)

บนพื้นฐานของความสนใจในภาษาร่วมกันนี้ ต่อมาได้มุ่งใจให้นักวิชาการไทยหันมาศึกษาชาวไทกลุ่มต่างๆ ในอัสสัมเพิ่มขึ้นอีก เพื่อแสวงหาลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมด้านอื่นๆ แต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นการศึกษาเชิงสำรวจเบื้องต้น จากการเดินทางไปท่องเที่ยว และการอ้างอิงเอกสารโบราณประกอบบ้างเล็กน้อย ตัวอย่างของการศึกษาทำนองดังกล่าวที่น่าสนใจก็คือ บทความของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์ (2528) เรื่อง *ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยอาหม จากการอ่านอาหมโบราณจิ*

ในบทความนั้น ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์ ได้ตั้งใจจะแสวงหาสิ่งที่เรียกว่า รากที่บริสุทธิ์ของวัฒนธรรมไทย ซึ่งเห็นว่า น่าจะค้นพบได้ เมื่อสามารถขจัดส่วนที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ ออกไปแล้ว ในทำนองเดียวกับงานของ B. J. Terwiel เพียงแต่ไม่ได้รวมเอาศึกษาในเชิงเปรียบเทียบไว้ด้วยเท่านั้น นอกจากจะเชื่อมโยงลักษณะร่วมกับวัฒนธรรมของชาวไทย และเพื่อจะให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์ จึงพยายามอ่านเอกสารโบราณของชาวอาหม ที่เรียกว่า *อาหมโบราณจิ* เพื่อจะถอดความเข้าใจเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมจากความหมายของภาษาโบราณ

จากการศึกษา จักรทิพย์ นาดสุภา และเรณู วิชาศิลป์ พบว่า ความเชื่อที่ดีเป็นพื้นฐานร่วมกันของวัฒนธรรมไทย ก็คือ การนับถือผี ทั้งผีเมือง และผีคำ หรือผีของตระกูล ซึ่งมีอยู่ก่อนการรับพุทธศาสนา ความเชื่อดังกล่าวปรากฏให้เห็นในรูปของพิธีกรรมต่างๆ มากมายใน อาหมบราณคดี โดยเฉพาะการฆ่าสัตว์ เพื่อการเซ่นสังเวย ในพิธีไหว้ผีเมือง นอกจากนั้นก็กล่าวถึง พิธีฝังศพ และพิธีเรียกขวัญ เป็นต้น จักรทิพย์ นาดสุภา และเรณู วิชาศิลป์ ได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ความเชื่อดังกล่าวสามารถสืบทอดและรักษาความบริสุทธิ์ของวัฒนธรรมไทยเดิม และภาษาไทยไว้ได้ ผ่านทางกลุ่มชนที่เรียกว่าหมอ ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม และแม้ต่อมาชาวอาหมจะตั้งรัฐและนับถือศาสนาฮินดู แต่ปรากฏว่า ผู้ปกครองยังคงอ้างความชอบธรรมจากการนับถือผีและความเชื่อเรื่องผีอยู่

ในสายตาของ จักรทิพย์ นาดสุภา และเรณู วิชาศิลป์ แล้ว เห็นว่า การเข้าใจ รากวัฒนธรรมที่บริสุทธิ์ของไทยดังกล่าว จะช่วยให้มองประวัติศาสตร์ไทยย้อนหลังกลับไปได้ถึงยุคก่อน ที่ชาวไทยจะรับอิทธิพลของพุทธศาสนา ซึ่งแสดงว่าวัฒนธรรมไทยน่าจะมีความเป็นตัวของตัวเอง ก่อนการรับอิทธิพลจากภายนอก แต่ จักรทิพย์ นาดสุภา และเรณู วิชาศิลป์ ยังไม่ได้สนใจศึกษา วัฒนธรรมของกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกับชาวไทยมาแต่แรก ว่าจะมีบทบาทอย่างไรต่อความเชื่อ “ดั้งเดิม” ของชาวไทย ทำให้เกิดประเด็นคำถามในทางวิชาการว่า นักวิชาการในปัจจุบันจะแยกแยะ วัฒนธรรมของกลุ่มชนดั้งเดิมนี้ออกจากวัฒนธรรมไทยบริสุทธิ์ได้อย่างไร

ความสนใจที่จะแสวงหาลักษณะร่วมของวัฒนธรรมไทย ที่ปรากฏอยู่ในชาวไทยกลุ่มต่างๆ นั้น มักจะมีอยู่ในหมู่นักวิชาการไทยอย่างต่อเนื่อง บทความของ บุญยงค์ เกศเทศ (2532) เรื่อง “คำคือ-อีสาน ชนเผ่าไท: สายเลือดเดียวกัน” นับเป็นตัวอย่างที่ดีอีกชิ้นหนึ่ง เพราะได้ใช้เวลาร่วมอยู่กับชาวคำที่เป็นเวลานาน จนสามารถเรียบเรียงข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณาได้อย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องของรูปแบบทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ เช่น ศาสนาความเชื่อ การปลูกสร้างบ้านเรือน ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการสังเวย การละเล่นพื้นบ้าน ภาษา วรรณกรรม การแต่งกาย และอาหารการกิน เป็นต้น ซึ่ง บุญยงค์ เกศเทศ พยายามชี้ให้เห็นลักษณะที่คล้ายกันกับรูปแบบของวัฒนธรรมของชาวไทยในอีสาน จนเกือบจะถือได้ว่ามีสายเลือดเดียวกัน

ในงานศึกษา ศาสนาและความเชื่อของไทยคำ ของสุมิตร ปิติพัฒน์ (2518) ก็อาจถือได้ว่า มีความสนใจที่จะแสวงหาลักษณะร่วมดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยเช่นเดียวกัน เพราะได้ลงไปสำรวจกลุ่มไทคำในประเทศลาว และพบว่า ชาวไทคำเหล่านั้นยังรักษาความเชื่อเรื่องผีต่างๆ ไว้อย่างมั่นคง ทั้งผีแดนหรือผีฟ้า ผีบ้านผีเมือง และผีบรรพบุรุษ ตลอดจนความเชื่อเรื่องขวัญ และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆ ข้างต้น จนแทบไม่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีนหรืออินเดียเลย จึงทำให้ สุมิตร ปิติพัฒน์ สันนิษฐานว่า รูปแบบวัฒนธรรมของชาวไทคำน่าจะเป็นรูปแบบดั้งเดิมของชาวไทย ก่อนที่จะรับอิทธิพลของศาสนาพุทธและพราหมณ์ ในทำนองเดียวกับแนวคิดในงานของ จักรทิพย์ นาดสุภา และเรณู วิชาศิลป์ ข้างต้น แต่ในภายหลังเมื่อ ศรีศักร วัลลิโภดม (2534) ได้ไปสำรวจความเชื่อเรื่องแดนของไทยคำในเวียดนาม กลับตั้งข้อสังเกตว่า ความเชื่อของไทยคำนั้น แม้จะ

เป็นลักษณะดั้งเดิมของชาวไทย ที่ยังไม่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดีย แต่ก็น่าจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนในดินแดนแถบเดียวกันนี้ด้วย เช่น พวกฮ่อและแคว ดังนั้นถ้าจะทำความเข้าใจให้ต้องแท้ ต้องศึกษาความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ระบบความเชื่อ และจักรวาลของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกันด้วย

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษาความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทย ที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2534) ให้นิไว้นั้นแสดงว่า การศึกษาวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมที่ทำกันมา ซึ่งมักแยกพิจารณาแต่ละความเชื่อ และพิธีกรรมอย่างใดค่านั้น ไม่น่าจะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมไทยได้ เพราะมองไม่เห็นกระบวนการของความเชื่อมโยง ทั้งภายในระบบความเชื่อทั้งหมด และความเกี่ยวพันกับระบบอื่นๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนความสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่นๆ จนถือได้ว่าเป็นข้อจำกัดของแนวการศึกษาแบบที่หนึ่งนี้ ซึ่งน่าจะเป็นการศึกษาในขั้นพื้นฐาน ที่ยังควรรอการพัฒนาให้เกิดความเข้าใจอย่างเชื่อมโยงเพิ่มขึ้นต่อไป

เมื่อในระยะหลัง เมื่อ ศรีศักร วัลลิโภดม (2536) หันมาสนใจศึกษาชาวข่าในฐานะที่เป็นที่น้องเผ่าไทเก่าแก่ที่สุด จากหลักฐานทางพิธีกรรมเกี่ยวกับ ความเชื่อของอุดมสมบูรณ์ ประเพณีการฝังศพครั้งที่สอง และประเพณีการดื่กลองมหรทัต ซึ่งถือได้ว่าชาวข่าสามารถสืบทอดพิธีนี้มาจากอดีตได้อย่างยาวนาน ตั้งแต่ยุคสำริด-เหล็ก เพราะหลักฐานทางโบราณคดีจากกลองสำริด ศรีศักร วัลลิโภดมก็ไม่ได้คิดว่า ความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวเป็นรูปแบบที่บริสุทธิ์ของวัฒนธรรมไทย ในลักษณะเช่นที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์ ได้ตั้งสังเกตไว้ แต่กลับเห็นต่างออกไปว่า ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวข่า นั้น ถือเป็นวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มชนต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาอย่างยาวนาน และได้กระจายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง โดยผ่านทางกระแสนโยกย้ายออกไปในพื้นที่ต่างๆ ของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันมาก่อน จากการตีความดังกล่าวแสดงว่า ศรีศักร วัลลิโภดม มีแนวความคิดเรื่องการผสมผสานทางชาติพันธุ์ร่วมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นแนวทางของการศึกษาแบบที่ 4 ที่จะกล่าวถึงต่อไป

ที่จริงแล้วแนวทางการศึกษา ที่พยายามค้นหาลักษณะทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ในหมู่นักวิชาการไทยนั้น ยังมีวิธีการที่แตกต่างกันอยู่มาก นอกเหนือจากแนวทางของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และศรีศักร วัลลิโภดมแล้ว ก็ยังมีแนวทางอื่นๆ ที่น่าสนใจอีก เช่น วิธีการศึกษาด้านภาษาศาสตร์ ในแนวทางแบบ Ethnosemantic ซึ่งมีตัวอย่างในบทความของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (Amara 1990) ที่พยายามเปรียบเทียบระบบเครือญาติของชาวไทยและข่า โดยศึกษาจากคำเรียกขานเครือญาติ ที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม เพื่อหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

การศึกษาของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ นั้นตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่แตกต่างจากงานส่วนใหญ่ในแนวทางที่หนึ่งนี้ ตรงที่ไม่ได้ยึดติดอยู่กับหน่วยทางชาติพันธุ์ที่ตายตัว แต่กลับให้ความสำคัญกับลักษณะที่หลากหลายและการเปลี่ยนแปลง เพราะต้องเผชิญกับความแตกต่างกันเองในวัฒนธรรมเดียวกัน ที่ยากจะสรุปได้อย่างชัดเจนว่า ประเพณีการอยู่อาศัยหลังการแต่งงานของชาวข่า นั้นเป็น

แบบใด ระหว่างการอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายภรรยาหรือฝ่ายสามี และการสืบเชื้อสายเน้นสายของพ่อหรือสายของแม่ ซึ่งค้นแปรไปตามท้องถิ่นต่างๆ เพราะการเปลี่ยนแปลงในสังคมของชาวจ้าง ทำให้ไม่สามารถจะสรุปง่ายๆว่า ระบบเครือญาติของชาวจ้างนั้นมีรูปแบบเดียวเป็นหลัก แต่ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ก็สามารถแสดงหลักฐานยืนยันว่า ชาวไทยและชาวจ้างนั้นมีทั้งความคิดในการเรียกขานเครือญาติร่วมกัน และต่างกัน ในส่วนที่ต่างกันนั้นน่าจะเกิดจากความสัมพันธ์กับจีน อย่างไรก็ตาม อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ก็ยังไม่สามารถตอบคำถามได้ทั้งหมด โดยเฉพาะข้อสงสัยที่ว่า ระบบเครือญาติของชาวจ้างเป็นแบบที่สืบเชื้อสายทางพ่อหรือทางแม่ เพราะยังมีหลักฐานไม่เพียงพอ ซึ่งก็แตกต่างจากข้อสงสัยของ B.J Terwiel ที่กล่าวมาแล้ว

ข้อจำกัดในการตอบข้อสงสัยเช่นนี้ ถือเป็นปัญหาของแนวการศึกษาแบบแรกนี้ ซึ่งคงต้องอาศัยแนวทางอื่นๆที่จะกล่าวถึงต่อไปมาประกอบ เพื่อเสริมซึ่งกันและกัน จึงจะได้คำตอบที่ชัดเจนมากขึ้น

4. การศึกษาการแลกเปลี่ยนและการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม

ในแง่ของกรอบความคิดเชิงทฤษฎีแล้ว แนวการศึกษานี้ จะยังคงมองเห็นลักษณะของชาติพันธุ์เป็นหน่วยทางสังคมที่เป็นจริงอยู่ เช่นเดียวกับแนวการศึกษาแบบแรก แต่จะเริ่มให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องมากขึ้น แทนที่จะเน้นลักษณะที่ยั่งยืนของหน่วยทางสังคมนั้น โดยหันมาสนใจแนวทางการผสมผสานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างกัน และอิทธิพลของวัฒนธรรมหนึ่งที่มีต่ออีกวัฒนธรรมหนึ่ง ตลอดจนการปรับตัวทางวัฒนธรรมด้วยการยืมลักษณะบางอย่างจากวัฒนธรรมอื่นมาใช้ ทั้งจากวัฒนธรรมที่มีอำนาจเหนือกว่า และวัฒนธรรมย่อยๆ ทั้งนี้โดยมีสมมุติฐานอยู่ว่า กลุ่มชนต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในเชิงการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมอยู่อย่างค้ำเนื่อง ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากการเดินทางค้าขายระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างกว้างขวาง สำหรับแนวทางและวิธีการศึกษา จะเน้นด้านมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์เป็นหลัก แต่จะศึกษาแยกต่างหากจากกัน โดยยังไม่มี ความพยายามจะเชื่อมโยงกัน

การศึกษาในแนวนี้เริ่มปรากฏขึ้นในงานศึกษาด้านมานุษยวิทยาก่อน โดยเฉพาะในงานของนักวิชาการตะวันตก ซึ่งเข้ามาศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง แต่ต้องเห็นความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน จึงพยายามศึกษาหาความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เหล่านั้น ส่วนใหญ่จะมองผ่านทางการค้าขาย การเมือง การแต่งงาน พิธีกรรมและความเชื่อ

ในระยะแรกๆ นั้น งานศึกษาจะมีลักษณะแบบชาติพันธุ์วรรณา ซึ่งมักจะบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ จะพบมากที่สุดในงานของข้าราชการอาณานิคมชาวอังกฤษ ที่ศึกษากลุ่มไทใหญ่ในพม่าและอัสสัม หนังสือเรื่อง *Gazetteer of Upper Burma and the Shan State* ของ James G. Scott and John P. Hardiman (1900) เป็นตัวอย่างที่ดีมากของงานในลักษณะนี้ ซึ่งพิมพ์เป็นชุดหนังสือ 5 เล่ม และสามารถรวบรวมข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณาของชาวไทใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันไว้อย่างมากมาย โดยพยายามแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ของชาวไทใหญ่กับกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้น ตลอดจนการรับอิทธิพลจากพม่าและจีนด้วย จึงถือเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมได้อย่างดี

ข้อสังเกตด้านชาติพันธุ์วรรณาที่สำคัญของ James G. Scott และ John P. Hardiman เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันนั้น ก็คือการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในหมู่กลุ่มผู้นำ ซึ่งเป็นเจ้าปกครองเมืองเล็กเมืองน้อยจำนวนมาก เจ้าเมืองเหล่านี้จะต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันเองอยู่ตลอดเวลา ระหว่างเจ้าเมืองที่มีเชื้อสายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งไทใหญ่ คาระนิ ปะหล่อง ว้า และคะฉิ่น ซึ่งผลักดันหมุนเวียนกันขึ้นเป็นเจ้าเมือง และในบางครั้งก็แต่งงานกันเพื่อสร้างพันธมิตร หรือเพื่อแสดง

ความภักดีต่อเจ้าเมืองที่ปกครองกลุ่มของตน ทั้งนี้ James G. Scott และ John P. Hardiman ยังชี้ว่า ในประเพณีการแต่งงานของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ไม่มีข้อกีดกันการแต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ดังนั้นลูกหลานของเจ้าเมืองต่างๆมักจะเป็นลูกครึ่งของหลายชาติพันธุ์ (James G. Scott and John P. Hardiman 1990)

หลังจากนั้น ก็มีการศึกษาด้านชาติพันธุ์วรรณาของชาวอังกฤษตามออกมาอีกหลายเล่ม ที่ศึกษาชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่และชาวอาหม เช่น หนังสือเรื่อง *Shans at Home* ของ Leslie Milne (1910) และ (1914) งานเหล่านี้จะเน้นการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด แต่จะให้อิสระในเชิงวิพากษ์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนั้นงานทั้งสามชิ้นนี้ยังมีลักษณะร่วมกันอีกประการหนึ่งคือ ยังคงเชื่อในสมมุติฐานที่ว่า ชนชาติไทเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่มาจากถิ่นเดียวกัน ตามแนวความคิดของแนวการศึกษาแบบแรก เพราะเห็นด้วยกับข้อสันนิษฐานของ Terrien de Lacouperie (1885) ในบทความเรื่อง "The Cradle of the Shan Race" ที่เสนอขึ้นเป็นครั้งแรกว่า ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวนั้นมาจากอาณาจักรน่านเจ้า อย่างไรก็ตามงานศึกษาด้านชาติพันธุ์วรรณาของชาวอังกฤษในช่วงนี้ได้นำเสนอข้อมูลที่มีรายละเอียดมาก เพราะสามารถอยู่ในพื้นที่อย่างยาวนาน ต่างกับงานของชาวยุโรปชาติอื่น เช่น ชาวเยอรมัน ดังตัวอย่างในงานของ Hans J. Wehrli (1905) ซึ่งไม่มีเวลาศึกษาได้นานเท่า จึงให้ข้อมูลได้อย่างกว้างๆเท่านั้น

หนังสือเรื่อง *Shans at Home* นั้น Leslie Milne บันทึกข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณา จากสังคมชาวไทใหญ่แถบเมืองท่าคำในประเทศพม่า โดยสนับสนุนข้อสังเกตของ James G. Scott และ John P. Hardiman ที่ว่า ชาวไทใหญ่นั้นแต่งงานข้ามชาติพันธุ์กับกลุ่มชนอื่นๆอยู่เสมอ รวมทั้งคนจีน ในขณะที่เดินทางไปค้าขายที่เขื่อนนาน นอกจากนั้นก็มีการแลกเปลี่ยนในด้านอื่นๆอีก เช่น การแลกเปลี่ยนในตลาดนัด ซึ่ง Leslie Milne พบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหลากหลายในพื้นที่ใกล้เคียงกับชาวไทใหญ่ มักจะมาร่วมซื้อขายในตลาดที่จัดขึ้นตามหมู่บ้านต่างๆของชาวไทใหญ่อยู่เป็นประจำ โดยที่เกือบทุกกลุ่มจะใช้ภาษาไทใหญ่เป็นภาษาร่วมในการติดต่อกัน และที่น่าสังเกตก็คือ ชาวคะฉิ่นเกือบทุกคนจะพูดและเข้าใจภาษาไทใหญ่ได้อย่างดี ยิ่งไปกว่านั้น Leslie Milne ยังบันทึกไว้อีกด้วยว่า กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม เช่น ชาวปะหล่องจะลงมาจากที่สูง เพื่อร่วมงานประเพณีในหมู่บ้านของชาวไทใหญ่ และชาวปะหล่องเหล่านี้บางคนก็นับถือพุทธศาสนา ก็ยังมาร่วมสวดมนต์ในวัดอีกด้วย ซึ่งแสดงว่ากลุ่มชนต่างๆเหล่านี้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด (Leslie Milne 1910)

ส่วน หนังสือเรื่อง *History of Upper Assam, Upper Burmah and North-Eastern Frontier* ของ L.W. Shakespear นั้น ได้บันทึกข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณาที่น่าสนใจไว้มากมายเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ติดต่อสัมพันธ์กับชาวไท เช่น เรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่กับชาวคะฉิ่น ซึ่งมักจะทำสงครามต่อสู้กันอยู่ตลอดเวลา ในสมัยก่อนที่อังกฤษจะเข้ามายึดเป็นอาณานิคม และบางครั้งชาวคะฉิ่นก็จับชาวไทใหญ่เป็นทาส ทำให้ชาวไทเหล่านี้พูดภาษาไทยผสมกับภาษาคะฉิ่นจนแทบจะแยกไม่ออก นอกจากนั้น ยังได้ชี้ให้เห็นว่า

ชาวคะฉิ่นนั้นมีความแตกต่างกันอยู่ภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มที่เรียกว่า Kamsa ซึ่งมีกลุ่มผู้นำเป็นเจ้าเมือง คล้ายกับเจ้าเมืองของชาวไทใหญ่ และกลุ่มที่เรียกว่า Kumlao ซึ่งไม่มีกลุ่มผู้นำ สำหรับชาวคะฉิ่นกลุ่ม Kamsa มักจะชอบทำสงครามขับไล่เจ้าชาวไทใหญ่ และเข้ายึดเมืองเหล่านั้นไปปกครอง (Shakespeare 1914) ในท้ายที่สุด Shakespeare ก็ได้วิเคราะห์ว่า ชาวคะฉิ่นสองกลุ่มนี้แตกต่างกันได้อย่างไร เพราะข้อจำกัดในด้านวิธีการศึกษา แต่ข้อมูลดังกล่าวได้เป็นพื้นฐานสำคัญให้นักวิชาการรุ่นหลัง เช่น Edmund Leach นำไปสังเคราะห์เพิ่มเติม จนสามารถอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับชาวคะฉิ่นแต่ละกลุ่มได้อย่างน่าสนใจ

การศึกษาด้านมานุษยวิทยาในระยะต่อมา จะนำเสนอมุมมองในเชิงวิเคราะห์มากขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นงานของนักชาติพันธุ์วิทยาชาวยุโรปอื่นๆและชาวอเมริกัน ตัวอย่างของงานที่สำคัญก็คืองานของ K.G Izikowitz (1962) ในบทความเรื่อง "Notes About the Tai" ซึ่งเป็นบทความสั้นๆเกี่ยวกับ การเดินทางไปศึกษาพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มต่างๆในประเทศลาว และเวียดนาม ทั้งชาวไทลื้อ และชาวไทดำ โดยพยายามตั้งข้อสังเกตต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาเม็ตที่พูดภาษามอญ-เขมร ซึ่ง K.G Izikowitz เคยศึกษาในเชิงชาติพันธุ์วรรณนาอย่างละเอียดมาก่อนหน้านั้นแล้ว เขาพบว่า ชุมชนชาวลาเม็ตที่ศึกษานั้นตั้งอยู่บนเส้นทางการค้า ซึ่งเชื่อมกับชุมชนชาวไทลื้อที่เมืองสิง ในปี ค.ศ 1937 K.G Izikowitz จึงเดินทางไปสำรวจ และบนเส้นทางนั้นก็พบชุมชนชาวขมุ ที่บ้านเวียงภูคา ปรากฏว่าชาวขมุที่นั่นได้หันไปนับถือพุทธศาสนา และไม่ชอบให้ใครมาเรียกพวกเขาว่าขมุอีกต่อไป แต่เรียกชื่อพวกเขาใหม่ว่า Khouen แทน

พิธีกรรมของชาวไทลื้อที่ K.G Izikowitz ได้เห็นที่เมืองสิงในเดือน พฤษภาคม ค.ศ 1937 นั้นก็คือ พิธีไหว้ผีเมือง ซึ่งเขาก็พยายามบันทึกไว้อย่างละเอียด และสังเกตเห็นว่า ชาวไทลื้อไม่ยอมฆ่าควายเพื่อเซ่นผีด้วยตนเอง โดยอ้างว่าเพราะนับถือพุทธศาสนา แต่กลับจ้างชาวลาเม็ตมาทำหน้าที่นี้แทน หลังพิธีไหว้ผีเมืองแล้วชาวไทลื้อก็จะเริ่มปักดำข้าวในนา เมื่อปักดำเสร็จแล้วจะเก็บต้นกล้าข้าว 7 ต้นห่อด้วยใบคองพร้อมด้วยธูป ดอกไม้และเทียนใส่ไว้ในตะกร้า แล้วก็กล่าวคำเชิญขวัญข้าวให้ไปอยู่ที่ทุ่งข้าว พิธีทำนองเดียวกันนี้ K.G Izikowitz ก็พบในหมู่ชาวชาวลาเม็ตด้วย

จากนั้น K.G Izikowitz ก็ได้ไปศึกษาพิธีไหว้ผีเมืองของชาวไทดำ ซึ่งไม่ได้นับถือพุทธศาสนา และตั้งข้อสังเกตว่า พิธีนี้เกี่ยวข้องกับค่านับถือผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน และแทน ความเชื่อเช่นนี้เองเป็นแบบแผนไปกับการจัดองค์กรทางการเมือง ซึ่งมีส่วนคล้ายคลึงกับจารีตของจีนโบราณอย่างมาก จนมีนักวิชาการหลายคนเชื่อว่าน่าจะได้อิทธิพลจากจีน เพราะเคยอยู่ใต้อาณาของจีนในอดีต แต่ K.G Izikowitz ไม่คิดว่าความคล้ายคลึงนั้นเกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายของวัฒนธรรม เพราะเสนอให้ศึกษาต่อไปด้วยวิธีการเชิงโครงสร้าง บนพื้นฐานที่ว่า พิธีไหว้ผีผู้ก่อตั้งบ้านนี้มีอยู่ทั่วไปในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆของพื้นที่แถบเอเชียอาคเนย์นี้ จึงไม่น่าจะเน้นเฉพาะอิทธิพลของจีน ในเมื่อสังคมจีนตอนใต้นั้นมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่จีนอยู่มากมาย ขณะที่ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มต่างๆเหล่านี้มีน้อยมาก

ข้อสังเกตของ K.G Izikowitz ที่ให้ระบุงการคว่นสรุป ถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมจีนต่อกลุ่มชนในดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์นี้ นับว่าเป็นรากฐานสำคัญต่อการศึกษาในแนว Ethnohistory ต่อมาภายหลัง ตรงที่เสนอให้หันมาสนใจความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยๆ ในดินแดนจีนแทน แต่นักวิชาการส่วนใหญ่ในกลุ่มที่สองนี้ไม่ได้สืบต่อแนวคิดของ K.G Izikowitz กันอย่างจริงจัง ส่วนใหญ่จะยังคงเน้นอิทธิพลของวัฒนธรรมใหญ่ข้างเคียงที่มีต่อกลุ่มชนชาติไท

ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันเข้ามาศึกษาชาวไทดำ และชาวไท้ ในเวียดนามในระยะหลัง จะสนใจอิทธิพลของทั้งจีนและเวียดนามที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไท เช่น งานวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ Gerald Cannon Hickey (1958) เรื่อง Social Systems of Northern Vietnam ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบสังคมและวัฒนธรรมของชาวเวียดนาม ชาวไท้ และชาวไทดำ เพื่อแสวงหาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนทั้งสาม โดยเน้นที่ แบบแผนการตั้งถิ่นฐาน การผลิตเพื่อยังชีพ ระบบการเมือง ศาสนา และเครือญาติ

ข้อค้นพบสำคัญของ Gerald C. Hickey ก็คือ วัฒนธรรมของชาวไท้นั้นมีลักษณะผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเวียดนามและไทดำ ทั้งนี้เพราะ ดินแดนของชาวไท้เข้าถึงได้ง่ายกว่าดินแดนของชาวไทดำ ซึ่งอยู่บนที่สูง เวียดนามจึงสามารถเข้าไปมีบทบาทต่อสังคมชาวไท้ได้มาก ทั้งนี้โดยผ่านทางกลุ่มผู้นำ ซึ่งแต่งงานกับชาวเวียดนามที่มาปกครอง ทำให้เกิดกลุ่มลูกผสมที่เรียกว่า Tho Ti ที่สืบทอดอำนาจการปกครองต่อมา ในขณะที่เวียดนามไม่สามารถเข้าไปล้มล้างอำนาจของเจ้าเมืองไทดำลงไปได้ พวก Tho Ti นี้ถือเป็นสื่อกลางที่รับวัฒนธรรมต่างๆ ของเวียดนาม ดังจะเห็นได้จากการหันไปนับถือศาสนาแบบชาวเวียดนาม ซึ่งผสมผสานระหว่าง ขงจื้อ เต๋า และพุทธศาสนา แต่พุทธศาสนานั้นมักจะนับถือกันเฉพาะในหมู่พวก Tho Ti มากกว่าชาวไท้ทั่วไป จึงไม่พบพระสงฆ์ในหมู่ชาวไท้ ซึ่งต้องนับนั้พระเวียดนามมาประกอบพิธี สำหรับชาวไทดำแล้ว พวกเขายังคงยึดมั่นกับการนับถือผีเป็นความเชื่อหลัก

นอกจากในด้านการปกครองและศาสนาแล้ว Gerald C. Hickey พบว่า ชาวไท้ยังนับถือฤๅติตามโครงสร้างแบบเวียดนาม ที่แบ่งแยกฤๅติตามสายชายและหญิงในรุ่นย้อนหลังกลับไปหลายรุ่น ทั้งๆที่ยังคงคำเรียกฤๅติแบบไทไว้เป็นส่วนใหญ่ โดยยืมคำเวียดนามมาใช้ชื่อหลายคำ ขณะเดียวกันชาวไท้จะเน้นการสืบเชื้อสายทางพ่อแบบชาวเวียดนามมากกว่าชาวไทดำ ที่ไม่เคร่งครัดกับเชื้อสายทางพ่อนัก

แต่ในระดับหมู่บ้านแล้ว ชาวไท้จะคงรูปแบบการปกครองเช่นเดียวกับชาวไทดำ ที่มีเพียงพ่อบ้านเป็นหัวหน้า และไม่มีโครงสร้างของสภาผู้นำที่ซับซ้อนแบบหมู่บ้านเวียดนาม โดยแทบจะไม่ได้รับแบบอย่างของสถาบันอื่นๆในระดับหมู่บ้านจากชาวเวียดนามเลย เพราะไม่มีทั้งสถาบันหอกลางบ้าน และที่ดินของส่วนรวม อันเป็นสถาบันหลักของหมู่บ้านเวียดนาม ในขณะที่หมู่บ้านของชาวเวียดนามจะเน้นการนับถือผีอารักษ์บ้าน ชาวไท้และชาวไทดำจะนับถือผีประจำผืนดินเหมือนกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในความคิดของ Gerald C. Hickey แล้ว เขาเชื่อในลักษณะแท้ของ

กลุ่มชาติพันธุ์จะคงอยู่ในระดับหมู่บ้าน ที่เป็นพื้นฐานของสังคม เพราะเห็นชาวไทสามารถรักษา วัฒนธรรมร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทไว้ได้ในระดับหมู่บ้าน แม้จะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจาก ชาวเวียดนามในระดับเมืองอย่างมากก็ตาม

ในส่วนของการศึกษาท้องถิ่นนั้น จะมีการศึกษาด้านมานุษยวิทยาในเชิงลึกอยู่ไม่มากนัก และเท่าที่มีอยู่บ้างนั้นก็ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในประเทศจีนและเวียดนามเท่านั้น แต่กลับไม่ ปรากฏการศึกษาในท้องถิ่นเดียวกันในกลุ่มอาหมและกลุ่มไทใหญ่ในพม่า สำหรับงานศึกษาที่ดี ोได้ว่าเป็นงานชิ้นบุกเบิกน่าจะได้แก่งานของ Tien Ju-Kang (1986) เรื่อง *Religious Cults of the Pai-I Along the Burma-Yunnan Border* ซึ่งศึกษาชาวไทใหญ่ในระดับหมู่บ้านที่เมืองซอนใน ดินแดนได้กงของยูนนาน และเขียนขึ้นครั้งแรกเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกในปี ค.ศ 1948 เสนอ ต่อ The London School of Economics and Political Science

ข้อสังเกตสำคัญในหนังสือ Tien Ju-Kang พบว่าชาวไทได้คงนั้นมีความสัมพันธ์กับชาวจีน มาอย่างยาวนาน แต่ก็รับอิทธิพลของพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากความ ปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะจัดงานบุญตามประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้พวกเขาทำงานหนัก เพื่อให้ได้ส่วนเกินเพียงพอที่จะนำมาจัดงานบุญได้ และ Tien Ju-Kang ได้เปรียบเทียบบทบาทของ งานบุญของชาวไทกับงานเลี้ยงในประเพณีของพวกจีนในพม่า ว่าน่าจะมาจากพื้นฐานเดียวกัน ใน การจัดงานบุญนั้น ชาวไทได้คงมีประเพณีส่งคนกลุ่มหนึ่งไปรับพระพุทธรูปจากพม่า เพื่อนำมา ประกอบพิธีด้วย แต่ชาวไทได้คงก็ยังยึดถือความเชื่อดั้งเดิมของพวกเขาอยู่ ซึ่งเจ้าเมืองจะเป็นผู้ ดูแลการเลี้ยงผีเมือง (Tien Ju-Kang 1986) งานของ Tien Ju-Kang แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สังคมของชาวไทได้คงไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว หากมีความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนกับกลุ่มชนที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งในด้านการเมืองและประเพณีความเชื่อ

ในช่วงทศวรรษที่ 1990 นักวิชาการจีนรุ่นใหม่คือ Leshan Tan ได้ลงไปศึกษาสังคมหมู่บ้านชาวไทลื้อที่สิบสองปันนา และในปี ค.ศ 1995 ได้เขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ส่งให้ มหาวิทยาลัย Cornell เรื่อง *Theravada Buddhism and Village Economy: A Comparative Study of Sipsong Panna of Southwest China* นอกจากวิทยานิพนธ์แล้ว ยังเขียนบทความอีกสามชิ้น (Leshan Tan 1989, 1990 และ 1991) ผลงานต่างๆของ Leshan Tan นั้นถือว่าสืบต่อแนวการศึกษาของ Tien Ju-Kang ในแง่ของความสนใจศึกษาการนับถือพุทธศาสนาของชาวไท ซึ่ง Leshan Tan พยายามจะชี้ให้เห็นว่า ชาวไทต้องปรับตัวกับอิทธิพลทางวัฒนธรรมระหว่างจีนกับอินเดียมา ตลอดเวลา และในระยะหลังๆ ชาวไทลื้อต้องเผชิญกับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาลจีน จนทำให้ชาวไทลื้อหันไปสนใจกิจกรรมด้านเศรษฐกิจมากขึ้นกว่าการทำบุญในพุทธศาสนา

นอกจากงานศึกษาในเชิงมานุษยวิทยาแล้ว นักวิชาการท้องถิ่นของจีนยังประมวลข้อมูลทาง ชาติพันธุ์วรรณาไว้เป็นจำนวนมากในภาษาจีน ดังเช่น งานของ Ma-Yao, Miao Luan-he, Zhang Han-Guang (1989) งานเหล่านี้ช่วยให้มองเห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆได้

อย่างดี บางชิ้นมีผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ เช่น งานของ Yang Minyue (1990) เรื่อง Fire Worship and Myth about Fire among Ethnic Groups in Southwest China ซึ่งพยายามแสดงให้เห็นว่า การบูชาไฟเป็นความเชื่อเก่าแก่ของจีนโบราณ และขยายอิทธิพลไปสู่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งชาวไท ว้า และ Jinuo โดยปรากฏอยู่ในรูปของจารีตประเพณีเกี่ยวกับการสร้างเตาไฟคอนขึ้นบ้านใหม่ ที่กำหนดให้สามีและภรรยาช่วยกันจุดไฟครั้งแรกด้วยกัน ขณะที่ญาติและเพื่อนบ้านจะมาร่วมแสดงความยินดี พร้อมกับผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะร้องเพลงเกี่ยวกับเตาไฟ ซึ่งมีเนื้อหาที่ให้ความสำคัญกับเตาไฟและอวยพรให้บ้านนั้นอยู่อย่างมั่นคงตลอดไป พิธีทำนองเดียวกันนี้ก็พบในหมู่ชาวลัวะ นอกจากนั้นก็พบในพิธีเผาพริก และพิธีจุดไฟกลางบ้าน ขณะเดียวกันความสำคัญของไฟก็ปรากฏอยู่ในตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในทำนองคล้ายคลึงกันอย่างมาก เพราะ Yang Minyue เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลายเหล่านี้ต่างก็รับอิทธิพลมาจากชาวจีนเช่นกัน

สำหรับนักวิชาการไทย ก็ได้บุกเบิกการศึกษาด้านชาติพันธุ์วรรณนาไว้เช่นกัน ดังปรากฏในหนังสือของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เรื่อง ไทยสิบสองปันนา (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2498) และ คนไทยในพม่า (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2503) ซึ่งมีแนวการนำเสนอข้อมูลในทำนองเดียวกับงานของ Scott และ Hardiman ส่วนใหญ่จะบันทึกเรื่องราวจากการเดินทาง ที่พบเห็นในเมืองของชาวไทในดินแดนต่างๆ โดยให้ภาพวิถีชีวิตต่างๆ ไป พร้อมๆ ไปด้วยประวัติศาสตร์ ความเชื่อและพิธีกรรม ข้อสังเกตที่สำคัญก็คือ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ มักจะให้ความสนใจกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์เป็นพิเศษ จนถึงกับเขียนหนังสือเล่มหนึ่งโดยเฉพาะ เรื่อง 30 ชาติในเชียงตุง เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนกับชาวไท แต่น่าเสียดายที่ไม่มีนักวิชาการไทยสนใจสืบสาน และนำเอาผลงานของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ มาใช้ศึกษาเพิ่มเติมมากเท่าที่ควร

ในหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับดินแดนของชาวไทนอกประเทศไทยนั้น บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ก็จะต้องข้อสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เสมอ ดังตัวอย่างในหนังสือเรื่อง ไทยสิบสองปันนา บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้ชี้ให้เห็นถึงชาวไทที่แตกต่างกันหลายกลุ่ม ทั้งที่นับถือพุทธศาสนาและนับถือแต่ผีอย่างเดียวย เช่น ไทยั้ง ขณะที่พบว่ากลุ่มชนอื่นๆ เช่น ชาวลัวะก็นับถือพุทธศาสนาด้วย และเป็นกลุ่มชนสำคัญของเมืองลำในการปกครองของเจ้าเมืองเป็นชาวไท นอกจากนั้นกลุ่มชนเหล่านี้ เช่น ชาวลัวะ กลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ช่ามู ช่าละเม็ด ช่าเพน และช่าสามด้าว ก็ยังค้าขายกับชาวไทอยู่เป็นประจำ ในหนังสือเรื่อง คนไทยในพม่า บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ก็แสดงให้เห็นว่า ชาวไทในพม่าอาศัยอยู่ปะปนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อย่างหลากหลาย กลุ่มเหล่านั้นบางกลุ่มก็นับถือพุทธศาสนาเหมือนชาวไท เช่น ชาวเขากลุ่มต่างๆ ในเชียงตุง ไม่ว่าจะเป็น วั้กุด ช่าละ ปะหล่อง โสณ แชน และ แอ่น ซึ่งแสดงว่ามีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับชาวไทอย่างใกล้ชิด

งานศึกษาทางด้านชาติพันธุ์วรรณนาอีกชิ้นหนึ่งของนักมานุษยวิทยาชาวไทยคือ วิทยานิพนธ์ของ พัทยา สายหู (Pattaya Saihoo 1959) เรื่อง The Shan of Burma: An Ethnographic Survey ซึ่งอาศัยการศึกษาจากเอกสารต่างๆ ของชาวอังกฤษ เช่น หนังสือของ Leslie Milne โดยไม่ได้ลง

ศึกษาภาคสนามด้วยตนเอง แต่พหุสาธิตก็ให้ความสนใจการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ กับกลุ่มชนต่างๆที่อยู่รอบรอบ ทั้งชาวคะฉิ่น ชาวว้า ชาวนาคา ชาวยะไข่ ชาวปะหล่อง ชาวพม่า และชาวจีน

ในวิทยานิพนธ์ พหุสาธิต ได้ชี้ให้เห็นว่า บางครั้งชาวไทใหญ่ก็เคยปกครองชาวคะฉิ่น และบางครั้งก็อยู่ใต้การปกครองของชาวคะฉิ่น นอกจากนั้นก็อาจจะเป็นพันธมิตรกันด้วย ทำให้ชาวไทใหญ่และคะฉิ่นมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันอยู่เสมอ ตามที่ปรากฏรายละเอียดในหนังสือของ Edmund Leach ซึ่งจะได้กล่าวถึงในการศึกษาแบบต่อไป สำหรับความสัมพันธ์ของชาวไทใหญ่กับกลุ่มชนบนที่สูงอื่นๆ เช่น ชาวปะหล่อง นั้นก็มีอยู่เป็นประจำ ทั้งในด้านการแต่งงานข้ามกลุ่ม การรับพุทธศาสนา และการค้าขายในตลาด ซึ่งมักจะใช้ภาษาไทเป็นสื่อกลางในตลาด จนชาวปะหล่องแทบจะถูกวัฒนธรรมไทใหญ่กลืน เพราะมีวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมเหมือนชาวไทใหญ่เกือบทุกอย่าง แต่วิธีการศึกษาของ พหุสาธิต ก็มีข้อจำกัดอย่างมาก เพราะไม่สามารถลงศึกษาภาคสนามด้วยตนเอง จึงยังไม่สามารถอธิบายกระบวนการต่างๆในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

สำหรับการศึกษาในด้านประวัติศาสตร์นั้น เริ่มจากนักประวัติศาสตร์ชาวตะวันตก ในช่วงหลังจากปี ค.ศ 1950 เมื่อนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษชื่อ Gordon H. Luce (1957-58) เขียนบทความขนาดยาวเรื่อง "The Early Syam in Burma's History" ลงพิมพ์ในวารสารของสยามสมาคม ทำให้ความรู้เกี่ยวกับชาวไทใหญ่ในพม่าชัดเจนขึ้น เพราะ Gordon H. Luce จัดเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ตรวจสอบหลักฐานจากเอกสารอย่างเคร่งครัดมาก และใช้หลักฐานหลายประเภทประกอบกัน ทั้งจารึก พงศาวดารพม่า และจดหมายเหตุของจีน

ในจารึกของเมืองทุกาม ปี ค.ศ 1120 นั้น Gordon H. Luce พบคำว่า "สยาม" กว่า 20 แห่ง ส่วนใหญ่จะหมายถึงข้าทาสของวัด แต่มีคำหนึ่งหมายถึงตำแหน่งเสนาบดีชั้นสูงของพวกมอญโบราณ และจารึกยังพูดถึงดินแดนที่มีชื่อว่า "คำที" ในแถบลุ่มแม่น้ำอิรวดี ซึ่ง Gordon H. Luce คิดว่าน่าจะเป็นดินแดนของชาวสยาม จึงพยายามจะสืบค้นดูว่าจากหลักฐานในจดหมายเหตุของจีน เช่น บันทึกของราชวงศ์หยวน (Yuan-shih) และ บันทึกของราชวงศ์หมิง (Ming-shih) ซึ่งระบุว่าในช่วงปี ค.ศ 1278 ดินแดนแถบนี้นั้นเป็นที่อยู่ของพวก ไปอี (Pai-i) ซึ่งหมายถึงชาวไทด้วย แต่จดหมายเหตุ Manshu กลับพูดว่าในช่วงปี ค.ศ 863 ดินแดนแถบนี้นั้นเป็นที่อยู่ของพวกพินทอง ซึ่งน่าจะหมายถึงชาวปะหล่องและชาวว้า ดังนั้น Gordon H. Luce คิดว่าชาวไปอี ซึ่งหนีจากการปกครองของมองโกล น่าจะเข้ามายึดพื้นที่นี้แทน หลังจากพวกพินทองถูกพม่าขับไล่ออกไป เมื่อพม่าอพยพเคลื่อนที่ผ่านเข้ามาสู่ทุกาม

แต่ Gordon H. Luce ก็ไม่เห็นด้วยนักกับความคิดที่ว่า น่านเจ้าเป็นของชาวไท เพราะตามหลักฐานจดหมายเหตุของจีน (Manshu) ระบุว่าชาวน่านเจ้าพูดภาษาธิเบต-พม่า ที่เรียกว่า Lolo และคิดว่าชาวไทอาจจะเข้าไปอยู่ที่น่านเจ้าหลังคริสต์ศตวรรษที่ 9 ก็เป็นไปได้ ในระยะหลังนักประวัติศาสตร์

ศาสตราจารย์อเมริกันชื่อ Charles Backus (1981) ได้ค้นคว้าอย่างละเอียด และยืนยันว่าน่าเป็นไปได้ที่คน
แดนของชาวไท เพราะประเพณีเรียกชื่อคนด้วยชื่อที่เกี่ยวเนื่องกันนั้นเป็นจารีตของพวกธิเบต-พม่า

ในช่วงปี ค.ศ 1289 นั้น Gordon H. Luce พบว่า หลักฐานพม่าได้กล่าวถึง 3 พี่น้องชาวไท
ใหญ่ ซึ่งปรากฏว่ามีตำแหน่งเป็นเสนาบดีในจาร์ก เพราะมีอำนาจปกครองพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิต
อาหารแถบจักเซ ทางทิศใต้ของเมืองพุกาม ได้เข้ายึดอำนาจที่เมืองพุกาม ซึ่งต้องพึ่งอาหารจากจักเซ
ตามหลักฐานระบุว่า ชาวไทใหญ่เหล่านี้นับถือพุทธศาสนาเหมือนกับชาวพม่า ซึ่งต่างจากชาวไท
ใหญ่ทางเหนือใกล้ชายแดนจีน เพราะพวกนั้นยังไม่ได้นับถือพุทธศาสนาในขณะนั้น ชาวไทใหญ่
แห่งจักเซได้เขียนจารึกเป็นภาษาพม่าไว้หลายแผ่น ขณะที่ชาวไทใหญ่ทางเหนือไม่มีจารึกของตน
เองเลย จากหลักฐานของพม่า Gordon H. Luce ได้พูดถึงบทบาทของ 3 พี่น้องชาวไทใหญ่ ใน
ฐานะผู้ปกครองเมืองพม่า ต้องทำสงครามต่อสู้กับกลุ่มชนต่างๆ ขณะเดียวกันก็ผลัดเปลี่ยนกันชิง
อำนาจปกครองเมืองกับชาวพม่า

การศึกษาทางประวัติศาสตร์ของ Gordon H. Luce บ่งชี้อย่างชัดเจนว่า ชาวไทใหญ่มี
ความสัมพันธ์กับชาวพม่าอย่างใกล้ชิด ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนา ทั้งนี้ชาวไทใหญ่อาจ
จะรับพุทธศาสนาจากชาวพม่า และในกลุ่มชนชั้นนำของไทใหญ่ก็แต่งงานกับชาวพม่าด้วย แต่การ
ศึกษาในแนวนี้นี้ยังไม่มีการสนับสนุนอย่างจริงจังเช่นเดียวกัน และก็ไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาในกลุ่ม
ชาวไทกลุ่มอื่น จนกระทั่งนักวิชาการท้องถิ่นและนักวิชาการไทยเริ่มหันกลับมาศึกษาอีกครั้งเมื่อ
เร็วๆ นี้

ก่อนหน้านี้ นักประวัติศาสตร์ชาวท้องถิ่นส่วนใหญ่ มักจะสนใจศึกษาความสัมพันธ์
ระหว่างชาติพันธุ์ในแง่ของการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ และการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจาก
วัฒนธรรมใหญ่ แต่ไม่ได้เน้นการศึกษากระบวนการที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังจะเห็นได้
จากงานวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ Jogendra Nath Phukan (1973) เรื่อง The Economic of
Assam Under the Ahoms ซึ่งจะเน้นเรื่องราวเฉพาะของชาวอาหมเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อกล่าวถึง
ด้านการค้า ก็เริ่มมองเห็นว่าชาวอาหมนั้นผูกพันแลกเปลี่ยนกับกลุ่มชนอื่นๆ ที่อยู่รอบตัวอยู่ตลอด
เวลา ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาวเขาต่างๆ เช่น ชาวนาคา Mishimis, Abors และ Garos เป็นต้น หรือแม้
แต่กลุ่มชนที่อยู่ในที่ห่างไกล เช่น ธิเบต จีน พม่า และเบงกอล จึงนำเอาข้อมูลเกี่ยวกับการค้าขายกับ
กลุ่มชนเหล่านี้มาศึกษา ซึ่งพบว่ามีสินค้าหลายอย่างที่ชาวอาหมต้องพึ่งกลุ่มชนอื่น

ในระยะต่อมา การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของนักวิชาการท้องถิ่น ก็หันมาสนใจประเด็น
เกี่ยวกับ การรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในพื้นที่ต่างๆ โดยผ่านการศึกษจาก
เอกสารโบราณ และวัฒนธรรมทางวัตถุ ตลอดจนประเพณีและความเชื่อบางอย่าง ตัวอย่างที่เห็นได้
ชัดเจนที่สุดก็คือ งานวิจัยของ เจียแซนจง ซึ่งศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ในยูนนาน ในบทความ
เรื่อง “ความเป็นมาของประเพณีและวัฒนธรรมโบราณในล้านนา-สิบสองพันนา” เจียแซนจง

(2529) ได้พยายามหาหลักฐานมายืนยันว่า วัฒนธรรมไทเดิมนั้นรับอิทธิพลมาจาก 3 แหล่งด้วยกัน คือ วัฒนธรรมดั้งเดิมของไป๋เยะ วัฒนธรรมของจีนโบราณ และวัฒนธรรมอินเดีย

ในกรณีของชาวไป๋เยะนั้น เจียแยงจง มีสมมุติฐานว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยๆจำนวนมาก ซึ่งอาศัยอยู่ในตอนใต้ของดินแดนจีน บางกลุ่มพูดภาษาไทย และในภายหลังก็ผสมผสานกับชาวจีน จนกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย กลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้นรับอิทธิพลของวัฒนธรรมทางวัตถุจาก ชาวไป๋เยะหลายอย่าง ซึ่งหากตีความตามหลักฐานประเภทจดหมายเหตุ และเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่นๆของจีนแล้ว ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวไป๋เยะมาแต่เดิมทั้งสิ้น เช่น ประเพณีการสัก หมึก กลองมโหระทึก และการสร้างบ้านเรือนยกพื้น เป็นต้น

สำหรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทรับมาจากชาวจีนนั้น เจียแยงจง เห็นว่า ประกอบด้วย ความเชื่อเรื่อง เลื้อยเมือง แม่โพสพ การใช้ศักราชแบบสุกมาสมทาจักร การเรียกเมืองว่า เชียง และระบบพ่อล๋าม โดยชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อในพระเลื้อยเมืองนั้น มีหลักฐานในอารยธรรมจีนโบราณ เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องพระภูมิ ซึ่งมีเขียนไว้เป็นอักษรจีนในหนังสือโบราณหลายเล่ม ในทำนองเดียวกัน คติความเชื่อในพระแม่โพสพ ก็มีที่มาจากการนับถือเทพเจ้าแห่งข้าวของจีน ซึ่งมีเขียนไว้ด้วยอักษรจีนโบราณคู่กับเลื้อยเมือง สำหรับกรณีของ การนับศักราชก็ดี การใช้คำว่าเชียงก็ดี และระบบพ่อล๋ามก็ดี เจียแยงจงก็ยังคงใช้เหตุผลเหล่านั้นในการอธิบาย โดยเฉพาะการใช้คำเรียกเมืองว่า เชียง นั้น เจียแยงจง ได้หยิบยกชื่อเมืองต่างๆในดินแดนจีนที่ใช้คำว่า เชียง หรือ ออกเสียงว่า เจิง ในภาษาจีน ซึ่งต่างเป็นเมืองที่เคยมีชาวไทยเดิมาอาศัยอยู่ทั้งสิ้น

ในบทความชิ้นต่อมา ได้หยิบยกตัวอย่างอิทธิพลทางวัฒนธรรมของจีนที่มีต่อชาวไทยเพิ่มเติมอีก โดยเฉพาะ อิทธิพลของจีนในพิธีกรรมบางอย่างของชนชาติไท เช่น การเลี้ยงแตน และการสู่ขวัญ เป็นต้น ในกรณีของการสู่ขวัญนั้น พยายามชี้ให้เห็นว่า มีรากเหง้ามาจากพิธีศพอของจีนโบราณสมัยก่อนคริสตศวรรษ ซึ่งกวีชาวจีนได้เขียนบทกลอนกล่าวถึงการเรียกขวัญไว้ในทำนองเดียวกับความเชื่อของชนชาติไท ที่คิดว่าขวัญเป็นส่วนหนึ่งของตัวมนุษย์ในขณะที่มีชีวิต และจะจากไปเมื่อคนตาย จึงมีพิธีเรียกขวัญจากคนตายให้กลับคืนมาในพิธีศพอ (Cheah Yanchong 1990) ข้อเสนอดังกล่าวของ เจียแยงจง ก่อนข้างจะท้าทายความรู้ความเข้าใจของนักวิชาการไทยอยู่มาก เพราะนักวิชาการไทยส่วนหนึ่งยังเชื่อในสมมุติฐานที่ว่า ขวัญเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไท จากหลักฐานต่างๆดังกล่าวมาแล้ว แสดงว่าชาวไทยรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีนอย่างมาก จนทำให้ เชื่อว่า ชนชาติไทเคยอาศัยอยู่ในดินแดนจีนมาก่อน มากกว่ารับอิทธิพลทางวัฒนธรรมผ่านทาง การแพร่กระจาย (Cheah Yanchong 1990)

แต่ข้อสรุปของ เจียแยงจง เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญนั้น น่าจะเป็นการมองมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมใหญ่เพียงด้านเดียว จึงยังมองข้ามข้อเท็จจริงอีกจำนวนมาก ที่นักวิชาการอื่นๆ โดยเฉพาะนักมานุษยวิทยา ได้เคยศึกษาวัฒนธรรมต่างๆไปแล้วพบว่า ความเชื่อในทำนองเดียวกับ ขวัญนี้ เป็นความเชื่อที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในหลายๆวัฒนธรรมด้วยกัน ทั้งในกลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์ใน

ภาคพื้นทวีปเอเชีย และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในหมู่เกาะต่างๆของมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งเรียกว่า มานา นอกจากนั้นยังพบได้ในกลุ่มชนต่างๆในทวีปอาฟริกาอีกด้วย จนไม่น่าจะยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า ขวัญเป็นลักษณะเฉพาะของความเชื่อในกลุ่มชาติพันธุ์ไทเพียงกลุ่มเดียว หรือเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไท เพราะมีลักษณะเป็นความเชื่อร่วมกันของมนุษย์ในหลายวัฒนธรรมด้วยกัน และกระจายอยู่ทั่วไปในหลายทวีป

นักวิชาการท้องถิ่นในที่อื่นๆ เช่น Jogendra Nath Phukan ในภายหลังก็หันมาจับประเด็นทำนองเดียวกับ เจียแชนจง ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ดังตัวอย่างในบทความเรื่อง "The Ahoms: The Early Tai of Assam and Their Historical Relations with Yunnan" (Phukan 1990) บทความนี้แสดงให้เห็นว่า J. N. Phukan ก็คล้ายๆกับนักวิชาการท้องถิ่นของฮัสสัน จำนวนมาก ที่พยายามจะสืบค้นว่า ชาวอาหมนั้นมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในแถบดินแดนขุนนางของจีน ดังนั้นจึงรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมบางอย่างจากจีน ก่อนที่จะอพยพมาอยู่ในฮัสสัน ซึ่งปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของชาวอาหมหลายอย่าง สำหรับกรณีของ J. N. Phukan นั้นพบว่าชาวอาหมก็ใช้ระบบการนับศักราชที่มีวงรอบ 60 ปี ตามแบบชาวจีน ซึ่งเท่ากับสนับสนุนข้อสรุปของ เจียแชนจง ข้างต้นนั่นเอง

นอกจากนั้น J. N. Phukan ยังหยิบยกรูปแบบทางวัฒนธรรมอื่นๆของชาวอาหม ที่น่าจะเชื่อว่าจะได้รับอิทธิพลมาจากจีนอีก เพื่อยืนยันว่าชาวอาหมเคยอยู่ในดินแดนจีนมาก่อน โดยเฉพาะการใช้คำในส่วนที่ดีว่าเก่าแก่ที่สุดของพงศาวดารโบราณของชาวอาหม ปรากฏว่ามีคำในภาษาจีนรวมอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง เช่น คำว่า วง ซึ่งหมายถึง กษัตริย์ แทนที่จะใช้คำว่า เจ้า หรือ จุน เป็นต้น ในด้านของประเพณี J. N. Phukan ก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ประเพณีบางอย่างของชาวอาหมน่าจะรับอิทธิพลและนำเข้าจากจีนในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ที่สำคัญคือ ประเพณีในการฝังศพ ซึ่งไม่พบในส่วนอื่นๆของอินเดีย เพราะชาวอาหมจะฝังศพไว้ในเนินขนาดใหญ่ ที่เรียกว่า คอยด้า แต่ด้านเป็นพระศพของกษัตริย์ชาวอาหมแล้ว จะฝังไว้ในคอยด้าขนาดใหญ่กว่าศพของคนอื่นๆเพื่อแสดงการยกย่อง คอยด้าของพระศพของกษัตริย์ชาวอาหม ในระยะหลังจะสร้างด้วยอิฐและหิน ที่มีรูปทรงเหมือนเจดีย์ในส่วนคอนบน และส่วนคอนล่างจะมีกำแพงดินรูปแปดเหลี่ยมล้อมรอบ (Phukan 1990)

ในระยะหลัง การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของนักวิชาการท้องถิ่น ได้หันกลับไปสนใจกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ตามที่ G. H. Luce ได้เริ่มเอาไว้มานานแล้ว พร้อมๆกับการพัฒนา ทั้งในด้านของแนวความคิดและวิธีการศึกษา ตลอดจนการตั้งประเด็นปัญหาและข้อสรุปด้านเนื้อหา ดังปรากฏให้เห็นในงานของ Romesh Buragohain (1990 และ 1997) ซึ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของรัฐอาหมในยุคกลาง บทความนี้ในภาคภาษาอังกฤษจะถูกสรุปย่อจนมีขนาดสั้นมาก แต่มีจุดเด่นอยู่ที่ความพยายามใช้วิธีการแบบสหสาขาวิชา พร้อมๆกับใช้แนวคิดทางทฤษฎีมาร์กซิสต์เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ โดยเฉพาะแนวความคิดที่ได้จากงานของ Karl A. Wittfogel เรื่อง Oriental Despotism และ งานของ F. Engels เรื่อง The Origin of the Family, Private Property and the

State ขณะที่ที่ยังคงสมมุติฐานร่วมกับนักวิชาการคนอื่น ๆ ในแนวการศึกษานี้ ซึ่งเชื่อว่า ชาวอาหมมีรากเหง้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่อพยพมาจากเมืองมว ในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 13

กรอบความคิดทางทฤษฎีมาร์กซิสต์ที่ Romesh Buragohain นำมาใช้ในบทความนี้อยู่ที่ การศึกษาประวัติศาสตร์ ในฐานะเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดจากความขัดแย้งและลักษณะขัดแย้งในตัวเอง จนผลักดันให้ต้องปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ใหม่ ไปสู่ระดับความขัดแย้งมากขึ้น จากแนวความคิดดังกล่าว Romesh Buragohain จึงให้ความสนใจกับศาสนาพราหมณ์ ในฐานะของอิทธิพลทางความคิดในท้องถิ่นเดิม ที่มีต่อการสร้างรัฐอาหมตั้งแต่แรก เพราะในการทำสงครามเพื่อเอาชนะและการผนวกชนพื้นเมืองเดิมให้อยู่ภายใต้การปกครอง รัฐอาหมไม่สามารถเป็นเพียงผู้ปกครองเท่านั้น แต่ต้องยอมรับการรวมกันเป็นพหุสังคมด้วย นอกจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์แล้ว ในช่วงการก่อตัวของรัฐอาหมยังมีการผสมผสานวัฒนธรรมอื่นๆอีก ตั้งแต่วัฒนธรรมฮินดู อารยัน และสันสกฤต

บนพื้นฐานของกรอบความคิดดังกล่าว Romesh Buragohain พบว่า อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์นั้นปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของชาวอาหมตั้งแต่ยุคแรกที่สุดแล้ว ในสมัยรัชกาลของเจ้า Sua-Dang-Pha (1398-1407) ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากพิธีเสด็จขึ้นครองราชอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตำแหน่งกษัตริย์อาหม ให้อยู่เหนือสภาพทางทหารของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ยิ่งชัดเจนมากขึ้นในรัชกาลของเจ้า Sua-Hum-Muang (1497-1539) เมื่อมีการขยายอาณาจักรออกไปผนวกรัฐฮินดูอื่นๆ กษัตริย์อาหมได้รับเอาความคิดแบบเทวราชามาเสริมความชอบธรรมให้กับตำแหน่งอีก ในทางวัฒนธรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงจากการฝังศพ มาเป็นการเผาศพตามแบบฮินดู

ในการขยายตัวของรัฐอาหมไปครอบครองดินแดน ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่ไทมากขึ้น นั้น Romesh Buragohain ได้วิเคราะห์ว่า รัฐอาหมจึงจำเป็นต้องปรับองค์การด้านการปกครอง จากเดิมที่เคยอยู่กันอย่างอิสระแบบบ้านเมือง ก็ค่อยๆพัฒนาขึ้นเป็นรัฐมากขึ้น เพื่อรองรับความเป็นพหุสังคม ที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหลากหลายในดินแดนที่ปกครอง และในรัชกาลของเจ้า Sua-Seng-Pha (1603-1641) ปรากฏว่าชาวอาหมได้กลายเป็นเพียงชนกลุ่มน้อย กษัตริย์อาหมจึงต้องให้การอุปถัมภ์พวกพราหมณ์มากขึ้น ด้วยการให้มีตำแหน่งในรัฐ พร้อมกับปูนบำเหน็จด้วยที่ดิน ต่อมาในรัชสมัยของเจ้า Sua-Tam-La (1648-1663) กษัตริย์อาหมก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลของศาสนาฮินดูอย่างสมบูรณ์ เพราะถึงกับบวชเป็นพระในนิกาย Vaishnavite จนในที่สุดความเป็นไทของอาหมก็ถูกครอบด้วยศาสนาฮินดู ซึ่งเห็นได้จากบทบาทของพระฮินดู ที่สูงเด่นในโครงสร้างของกลุ่มผู้ปกครอง (Buragohain 1997)

สำหรับนักประวัติศาสตร์ชาวไทยยังไม่ได้สนใจศึกษาในแนวนี้นักนัก แต่ก็ทรมีตัวอย่างอยู่บ้าง ที่สำคัญคือ งานศึกษาของ จิรนันท์ พิตรปรีชา และงานของ รัตนพร เศรษฐกุล กับวณู ฤณาท เป็นต้น ในกรณีของ จิรนันท์ พิตรปรีชา นั้น ได้ศึกษาเกี่ยวกับการค้าข้ามชายแดนในชน

นานในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเชื่อมโยงกลุ่มชนต่างๆในภูมิภาคนี้ ให้ต้องพึ่งพาแลกเปลี่ยนกัน เช่น การค้าฝ้าย จนไม่อาจมองกลุ่มชนย่อยๆในลักษณะของสังคมปิดได้ และพบว่า เจ้าฟ้าที่ปกครองเมืองของชาวไทยในชนวนานส่วนใหญ่จะมีเชื้อจีน และสามารถพูดภาษาจีนได้ แต่ยังปกครองเมืองตามประเพณีแบบไทดั้งเดิม และไม่ได้ใช้ระบบราชการแบบจีน ขณะที่ยังคงมีอำนาจต่อรองกับข้าราชการท้องถิ่นจีนอยู่มาก เพราะเป็นดินแดนชายขอบที่มีข้าราชการจีนและคนจีนจำนวนน้อย (Chiranan 1990)

ในบทความของ รัตนพร เศรษฐกุล และราญ ฤนาท (2531) เรื่อง ลัวะ-ไต: ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ในประวัติศาสตร์ล้านนา สมัยราชวงศ์มังราย ผู้เขียนทั้งสองได้ชี้ให้เห็นโดยการศึกษาจากตำนานว่า ในเมืองเชียงใหม่มีกลุ่มชาติพันธุ์มากมาย ที่เข้ามาอยู่ร่วมกัน เพราะความสัมพันธ์ทางการค้า และการทำสงคราม แต่กลุ่มชนเหล่านี้ก็ผสมผสานกันทางวัฒนธรรม ภายใต้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ลดลง โดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การสร้างพันธมิตรด้วยการแต่งงานกันในหมู่ชนชั้นปกครอง ในระดับล่างก็จะมีฐานะเป็นไพร่เมืองเหมือนกัน รวมทั้งยังผสมผสานความเชื่อให้เป็นอุดมการณ์ร่วมกัน บนพื้นฐานของพุทธศาสนาและการนับถือผี และยังได้หยิบยกบทบาทของชาวลัวะในประวัติศาสตร์ล้านนาขึ้นมาเป็นตัวอย่างของความร่วมมือกัน โดยที่ไม่ได้มองเห็นชาวลัวะว่ามีฐานะต่ำกว่าเสมอไป

แนวการศึกษาของ รัตนพร เศรษฐกุล และราญ ฤนาท นี้ได้แสดงให้เห็นว่า ชาวไทนั้นมี ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆมากมาย จนเกิดการผสมผสานทางชาติพันธุ์ แต่ การศึกษาจากตำนานอย่างเดียว ยังไม่สามารถช่วยให้มองเห็นกระบวนการทั้งหมดได้อย่างชัดเจนนัก จึงต้องพึ่งพาการศึกษาจากภาคสนามประกอบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว ของความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆที่ซับซ้อน ซึ่งจะเป็นประเด็นสำคัญของแนวทางการศึกษาที่จะกล่าวถึงต่อไป

5. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์

กรอบความคิดพื้นฐานของการศึกษาแนวนี้ เริ่มต้นจากการปฏิเสธความหมายของชาติพันธุ์ว่าเป็นหน่วยทางสังคมที่มีลักษณะแน่นอน ตามความคิดในแนวการศึกษาก่อนหน้านี้ทั้งหมด และหันมาตั้งสมมุติฐานใหม่ว่า ชาติพันธุ์น่าจะเป็นเพียงสถานภาพทางสังคม ซึ่งไม่ได้ดำรงอยู่อย่างคงที่ หากแต่สามารถเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆทางโครงสร้างของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ โดยเน้นว่าลักษณะทางชาติพันธุ์ไม่มีความหมายในตัวเเองมากนัก เพราะจะเข้าใจความหมายได้ ก็ต่อเมื่อมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆที่เกี่ยวข้องกัน ตามนัยดังกล่าว แนวการศึกษานี้จึงให้ความสำคัญกับการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับสถานภาพของชาติพันธุ์ ตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ จนถึงกับมีนักมานุษยวิทยาบางคนเรียกแนวการศึกษานี้ว่าเป็นแบบ *Instrumentalist*

การศึกษาแนวนี้ เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในงานชิ้นบุกเบิกของ Edmund Leach (1954) ในหนังสือเรื่อง *Political Systems of Highland Burma* ซึ่งมีสมมุติฐานเบื้องต้นว่า ลักษณะทางชาติพันธุ์เป็นสถานะภาพทางสังคม ภายใต้ระบบนิเวศแบบหนึ่ง มากกว่าผูกติดอยู่กับภาษาพูด ดังนั้นคนที่เรียกตัวเองว่าชาวไทอาจจะพูดหลายภาษา แต่เห็นได้ชัดว่าต้องนับถือพุทธศาสนา ทำนาคำในที่ราบลุ่มน้ำ และเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมของรัฐไทใหญ่ หากพบเพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่งเท่านั้นยังไม่ถือว่าเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน เช่น ชาวปะหล่อง อาจมีสถานภาพทางสังคมเหมือนชาวไทใหญ่ที่นับถือพุทธ และมีระบบสังคมแบบไทใหญ่ แต่ยังคงปลูกข้าวและอาศัยอยู่บนเขา จึงยังไม่ถือว่าเป็นชาวไท นอกจากนั้น Leach ยังเห็นว่า คนหนึ่งอาจจะมีสถานภาพทางสังคมได้หลายอย่างในขณะเดียวกัน

จากการได้มาศึกษาดินแดนอันเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ Leach ได้ให้ความสำคัญกับการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา และได้เดินทางท่องเที่ยวไปในดินแดนแถบนั้นอย่างกว้างขวาง ซึ่งช่วยให้ Edmund Leach พบว่า ในดินแดนของชาวไทใหญ่ มีคนที่เรียกตัวเองว่า ชาวไท พูดภาษาอื่น ๆ มากมาย เช่น ชาวไทใหญ่ที่เมืองสาขุคภาษามารู ชาวไทใหญ่ที่หุบเขาตุงนาพูดภาษาพม่า ส่วนชาวไทใหญ่แถบแม่น้ำจินตะวันตอนบนและหุบเขาที่ราบหูกอง พูดภาษาจิงไปดสมโท และฮัสสัม ชาวไทใหญ่กลุ่มนี้ถูกเรียกว่า คาตู คนที่เรียกตัวเองว่าชาวไทอีกกลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำอิรวดีใกล้เมืองจินโบ พูดภาษา โพน (hpon) ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของภาษามารู

ต่อมาเมื่อ Edmund Leach ได้ศึกษาเอกสารและบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพิ่มเติม ทำให้เห็นว่าดินแดนของชาวไทใหญ่นั้น อาศัยอยู่ท่ามกลางอำนาจรัฐขนาดใหญ่ทั้ง จีน พม่าและไทย ที่จะผลัดเปลี่ยนกันเข้ามามีอิทธิพลเหนือเจ้าไทใหญ่ แต่รัฐไทใหญ่ทั้งหลายก็ยังสามารถอยู่อย่างมีอิสระได้บ้างเป็นครั้งคราว เมื่ออำนาจรัฐขนาดใหญ่อ่อนแอลง ในสภาพดังกล่าวทำให้ที่ตั้งถิ่นฐาน

ของชาวไทใหญ่มีลักษณะเหมือน เมืองชายแดน หรือรัฐชายขอบ ซึ่งมักจะมีหลากหลายของชาติพันธุ์ต่าง ๆ มากมาย มาอาศัยอยู่ร่วมกัน

ด้วยเหตุนี้เอง Leach จึงเห็นว่าการศึกษาชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งอย่างโดดเดี่ยว หรือการพยายามค้นหาลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมดั้งเดิม จะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม เพราะลักษณะทางชาติพันธุ์จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมักจะมี ความสลับซับซ้อนอย่างมาก สืบเนื่องมาจากการผสมผสานทางวัฒนธรรม ดังนั้นการค้นหาลักษณะดั้งเดิมจากชาวไทใหญ่ไม่ใช่แนวทางที่จะเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของไทใหญ่ แต่น่าจะหันมาศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางชาติพันธุ์มากกว่า และในที่สุด Leach ก็ค้นพบกระบวนการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม ที่ถือกันว่าเป็นจุดเปลี่ยนทางทฤษฎีของสำนักโครงสร้างและหน้าที่เสียทีเดียว นอกจากนั้นยังให้ภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับการผสมผสานทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชนต่าง ๆ ในที่สูง ซึ่งช่วยบอกเบาะแสการศึกษาสังคมที่สูงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนถือได้ว่าเป็นงานทางมานุษยวิทยาที่สำคัญที่สุดเล่มหนึ่ง

ในการสังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ร่วมกับสมมุติฐานข้างต้น Leach ได้เสนอกรอบความคิดในการอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางชาติพันธุ์ ระหว่างชาวไทใหญ่ในที่ราบลุ่ม และชาวคะฉิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อาศัยบนที่สูง และพูดภาษาแตกต่างกันหลายภาษา โดยที่ Leach ตั้งข้อสังเกตว่า ความเป็นชาวคะฉิ่นนั้น จะมีลักษณะเป็นสถานภาพของผู้คน ในขณะที่ปลูกข้าวไร่บนที่สูง และมีความเชื่อในการนับถือผี จึงจัดอยู่ในสังคมแบบที่เรียกว่า Gumlao ซึ่งหมายถึงสังคมที่ผู้คนมีฐานะเท่าเทียมกัน ครั้นเมื่อคนกลุ่มนี้หันไปปลูกข้าวนาดำในที่ราบลุ่ม และนับถือพุทธศาสนา ก็จะถูกจัดให้อยู่ในสังคมอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า Gumsa ซึ่งเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับฐานะสูงต่ำเป็นลำดับชั้นของผู้คนในสังคม ซึ่งมักจะถือว่ามียุทธศาสตร์ทางสังคมในแบบของชาวไท แนวทางในการอธิบายของ Leach ดังกล่าวให้ความสำคัญกับการปรับตัวของชาติพันธุ์กับระบบนิเวศค่อนข้างมาก

จากการตั้งกรอบความคิดในการอธิบายทำนองนี้เอง Leach ก็ถูกวิจารณ์ว่า ยังคงยึดความคิด Essentialism อยู่บางส่วน ที่มองชาติพันธุ์เป็นหน่วยทางสังคม แม้ว่าจะไม่มีลักษณะตายตัวแบบ การศึกษาแนวแรกก็ตาม ทั้งนี้เพราะ Leach พบว่าชาวคะฉิ่นมีรูปแบบทางสังคมอยู่ 2 แบบ ซึ่งมักจะปรับเปลี่ยนรูปแบบทางสังคมกลับไปกลับมา ภายใต้อิทธิพลสัมพันธ์กับชาวไท โดยจะมีการแต่งงานระหว่างกันและกันอยู่ตลอดเวลา จนมีส่วนช่วยเร่งให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนสถานภาพได้ง่ายขึ้น เริ่มจากการที่เจ้าไทใหญ่มักจะยกสูหึงชาวไทใหญ่ให้แต่งงานกับหัวหน้าชุมชนชาวคะฉิ่น แต่การผสมผสานเช่นนี้ไม่ได้ทำให้หัวหน้าชาวคะฉิ่นกลายเป็นไทใหญ่ทันที หากถือเป็นเสมือนการสร้างพันธมิตรทางการเมือง และเป็นการยกย่องฐานะของผู้นำคะฉิ่นว่าเป็นเสมือนเจ้าแบบไทใหญ่ ผู้นำคะฉิ่นที่มีสถานภาพนี้มักจะมีอำนาจมาก และสามารถควบคุมพื้นที่ราบสำหรับทำนาได้ด้วย และอาจมีทาสชาวไทใหญ่ช่วยทำนา ลักษณะความสัมพันธ์แบบนี้จะจำกัดอยู่ในวงของเจ้าไทใหญ่ และหัวหน้าชาวคะฉิ่น ด้วยเหตุนี้ความเป็นชาวคะฉิ่น ไม่มีความหมายในตัวเอง และไม่สามารถมอง

แยกออกมาอย่างใดก็ได้ นอกจากจะนำมาเกี่ยวข้องกับชาวไท เพราะความเป็นกะฉิ่นนั้นบางครั้งอาจถือได้ว่าเป็นเพียงสถานภาพ ในช่วงหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นชาวไท

ส่วนกรณีของสามัญชนชาวคะฉิ่นสามารถกลายเป็นชาวไทใหญ่ได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีรูปแบบความสัมพันธ์อีกลักษณะหนึ่ง ส่วนใหญ่จะเกิดจากการที่ชาวคะฉิ่นเข้ามาเป็นแรงงานให้ไทใหญ่ และบางครั้งก็ได้แต่งงานกับผู้หญิงไทใหญ่เป็นการตอบแทน พวกนี้จะมีหลักปักฐานในที่ราบ และแยกตัวจากญาติพี่น้อง รวมทั้งหันมานับถือผีของเมีย จนกลายเป็นพุทธศาสนิกชน ในสายตาของชาวคะฉิ่น คนพวกนี้จะกลายเป็นไทใหญ่ แต่จะเป็นเพียงชาวไทใหญ่ชั้นต่ำเสมือนเป็นทาส ทำนองเดียวกันผู้หญิงคะฉิ่นอาจแต่งงานกับชายไทใหญ่ และกลายเป็นไทใหญ่ไปได้เช่นกัน แต่ผู้หญิงเหล่านี้ก็จะถูกตัดขาดจากญาติพี่น้องบนที่สูง ในทางตรงกันข้ามไม่ปรากฏว่าสามัญชนชาวไทใหญ่ถูกกลืนให้กลายเป็นคะฉิ่น

นอกจากนั้น Leach ยังมีความเห็นว่า กลุ่มภาษาจะบ่งบอกลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าชื่อมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ และเขาไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดที่นิยมกันว่า กลุ่มชาติพันธุ์คือผู้คนที่มีวัฒนธรรมร่วมกัน พูดภาษาเดียวกัน และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเดียวกัน เพราะข้อมูลในดินแดนคะฉิ่นและไทใหญ่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดเช่นนั้น เขาเห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นหน่วยทางสังคม ที่แสดงความแตกต่างทางโครงสร้างแยกจากสังคมอื่น

ดังจะเห็นได้ว่า Leach นั้นพยายามบอกย้ำความคิดของเขาในบทความเรื่อง "The Frontiers of Burma" (Leach 1960) ซึ่งเขาได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่างสังคมในดินแดนชายขอบ ความพรมแดนของพม่า ที่ประกอบไปด้วยชุมชนต่างๆทั้งในที่สูงและในหุบเขา สังคมทั้งสองแบบจะมีวิธีการดำรงชีพและระบบสังคมที่ตรงข้ามกัน ระบบในที่สูงได้รับอิทธิพลจากจีน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการค้าของจีน และมีระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในจารีตประเพณีของระบบเครือญาติ ขณะที่ระบบในหุบเขาของชาวไทใหญ่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ซึ่งประกอบด้วยรัฐที่ไม่มีเส้นแบ่งทางพรมแดนอย่างชัดเจน ส่วนระบบความสัมพันธ์นั้นขึ้นอยู่กับอำนาจของเจ้าเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างสองระบบนี้มีทั้งความขัดแย้ง และการพึ่งพากัน กล่าวคือเจ้าเมืองในหุบเขาอาจจะปกครองที่สูง แต่กลุ่มในที่สูงก็อาจจะยอมรับเจ้าหลายคน หรือมีการยอมรับอำนาจของกันและกัน คนในที่สูงอาจจะรับเอารูปแบบทางสังคมของคนในหุบเขามาใช้ แต่ไม่ได้หมายความว่าเปลี่ยนมาเป็นคนในที่ราบ คราบโคที่เขายังอยู่บนที่สูง

ที่จริงแล้ว Leach ไม่ใช่นักวิชาการคนแรก ที่แยกแยะลักษณะทางสังคมของชาวคะฉิ่นออกเป็น 2 กลุ่ม เพราะในปี ค.ศ. 1914 L. W. Shakespear ก็ได้กล่าวถึงลักษณะสังคมที่แตกต่างกันนี้มาก่อนแล้ว และต่อมาในปี ค.ศ. 1944 ชาวคะฉิ่นชื่อ Kawlu Ma Nawng ยังได้เขียนหนังสือเรื่อง *The History of the Kachins of the Hukawng Valley* ซึ่งได้อธิบายประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างชาวคะฉิ่นทั้งสองกลุ่มอย่างละเอียด ด้วยการบรรยายเหตุการณ์ต่างๆที่แสดงถึงความขัดแย้งกันเอง และการช่วงชิงอำนาจการปกครองพื้นที่ที่รุ่มร่ามกับชาวไทใหญ่ จนสามารถขึ้นดำรง

ตำแหน่งเจ้าฟ้าหรือเจ้าเมืองของชาวไทใหญ่ได้ โดยที่ทั้งชาวคะฉิ่นและไทใหญ่ก็ยังอยู่ด้วยกันในเขตที่ราบลุ่มนั้น แต่ก็มีชาวไทใหญ่บางส่วนต้องอพยพออกไป เพราะทนกับการถูกบีบบังคับไม่ได้ (Nawng 1944) ข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ถือเป็นพื้นฐานอย่างดี ที่ช่วยให้ Edmund Leach สามารถสังเคราะห์ภาพของกระบวนการปรับเปลี่ยนสถานภาพของชาวคะฉิ่น ในความสัมพันธ์กับชาวไทใหญ่

แนวการศึกษาของ Edmund Leach ได้กระตุ้นให้เกิดข้อถกเถียงมากมาย ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เริ่มจากบทความของนักวิชาการญี่ปุ่นชื่อ Mitsuho Nagamura (1971) ซึ่งพยายามจะศึกษาระบบการเมืองของรัฐไทลื้อในสิบสองปีนนา และพบว่าแนวการอธิบายระบบสังคมที่มีลักษณะตรงกันข้ามกันของ Edmund Leach ระหว่างระบบในที่สูงซึ่งได้รับอิทธิพลจากจีน และระบบที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียในที่ราบลุ่ม นำมาใช้อธิบายไม่ได้กับกรณีของสังคมในที่ราบลุ่มของชาวไทลื้อ เพราะรัฐไทลื้อได้รับอิทธิพลของจีนด้วย แทนที่จะได้รับอิทธิพลของอินเดียอย่างเดียว และได้วิจารณ์ Edmund Leach ว่าไม่เข้าใจความซับซ้อนของระบบการเมืองและกระบวนการทางประวัติศาสตร์ จึงต้องใช้วิธีการศึกษาแบบ Ethnohistory ดังจะได้กล่าวถึงในการศึกษาแบบต่อไป

หลังจากนั้นนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันชื่อ A. Thomas Kirsch (1973) ซึ่งศึกษาพิธีกรรมของชาวคะฉิ่นและชาวไทใหญ่ ก็ได้วิจารณ์ Edmund Leach อีกว่าให้ความสำคัญกับการต่อสู้ของผู้นำชาวคะฉิ่น ในการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองมากเกินไป เพราะที่จริงแล้วผู้นำเหล่านั้นได้เข้าร่วมจัดพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อในการนับถือผี ในลักษณะทำนองเดียวกันกับพิธีทำบุญทางพุทธศาสนาในหมู่ชาวไทใหญ่ เพื่อการสะสมบุญบารมีของคน ซึ่งจะช่วยเหลือเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างอำนาจอีกต่อหนึ่ง จนในที่สุดจะพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นเป็นรัฐบาลไทใหญ่ได้

ต่อมานักมานุษยวิทยาชาวยุโรปชื่อ Jonathan Friedman (1979 และ 1984) ได้วิจารณ์ Edmund Leach ในแง่ที่มองดูสังคมคะฉิ่นว่าเพียงเปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมา ระหว่างสังคมแบบ Gumlao และ Gumsa เท่านั้น ทั้งๆที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น น่าจะแสดงถึงแนวทางของการพัฒนาทางสังคมที่หลากหลายมากกว่า ทั้งการพัฒนาในเชิงวิวัฒนาการแบบก้าวหน้า (Evolution) ที่เกิดจากการผลิตส่วนเกินได้มาก จนสร้างเสริมให้ผู้นำสามารถยกระดับสถานภาพ จากผู้นำชุมชนขึ้นเป็นเจ้าเมืองของรัฐแบบสังคมเอเชีย ดังในกรณีของชุมชนชาวคะฉิ่น ที่ยกระดับการปกครองไปเป็นแบบเมืองของไทใหญ่ และการเปลี่ยนแปลงในเชิงวิวัฒนาการแบบถดถอย (Devolution) ที่เกิดจากความล้มเหลวในระบบการผลิต และการขัดแย้งกันเองในโครงสร้างสังคม ซึ่งในระยะยาวจะรักษาระดับความสัมพันธ์ในสังคมให้อยู่ในแนวนอน แทนที่จะเป็นแนวตั้ง เพราะไม่มีส่วนเกินเพียงพอ ที่จะนำมายกระดับสถานภาพให้เหนือกว่าผู้อื่นได้ ดังจะพบได้ในชุมชนของ ชาวจีน ชาวนาคา และชาวว้า แนวการศึกษาของ Jonathan Friedman เช่นนี้ จะช่วยวางพื้นฐานให้กับแนวการศึกษาแบบที่สี่ต่อมา เพราะให้ความสนใจกับความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

ในบรรดาผู้วิจารณ์ความคิดของ Edmund Leach แล้ว ดูเหมือนว่า Gehan Wijeyewardene (1993) ซึ่งศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทในที่ต่างๆ จะมีจุดยืนที่อยู่ตรงกันข้ามกับความคิดของ Edmund Leach อย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะประเด็นที่ Edmund Leach ไม่ให้ความสำคัญกับภาษาในฐานะเป็นเครื่องแสดงลักษณะของชาติพันธุ์ แต่กลับให้น้ำหนักที่ความเป็นจริงทางสังคม ขณะที่ Gehan Wijeyewardene นั้นยืนยันว่าลักษณะทางชาติพันธุ์สามารถสืบทอดผ่านทางภาษา และจะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ดังตัวอย่างของชาวม้งและชาวเข่าในประเทศไทย แม้จะลงมาเพาะปลูกอยู่ในที่ราบ ก็ไม่ได้กลายเป็นคนไทย ตามที่ Edmund Leach อธิบายไว้ ขณะเดียวกัน เขาก็คิดว่า ลักษณะดั้งเดิมของภาษาจะเป็นบรรทัดฐาน ในการสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นชาติพันธุ์ใหม่ (ethnogenesis) ทั้งนี้เพราะเห็นว่าลักษณะดั้งเดิมเป็นความเชื่อ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ ขณะที่ภาษาจะเป็นเสมือนลักษณะดั้งเดิมมากที่สุดของชาติพันธุ์ ดังนั้น Gehan Wijeyewardene จึงเสนอให้ศึกษาชาติพันธุ์ จากการเน้นที่ภาษาให้มากที่สุด แทนความสนใจลักษณะดั้งเดิมอื่นๆ ซึ่งตรงกับแนวทางการศึกษาของนักวิชาการไทยหลายคน ดังที่กล่าวถึงไว้แล้ว ในแนวการศึกษาแบบแรก แต่ Gehan Wijeyewardene ไม่ได้ลงมือศึกษาโดยตรงอย่างจริงจัง นอกจากแสดงทัศนคติวิพากษ์วิจารณ์วิธีการที่อยู่ในแนวการศึกษาอื่นๆ เท่านั้น จึงยังไม่ได้ให้ข้อค้นพบที่ชัดเจนนัก

ในส่วนของนักวิชาการไทยนั้น จะใช้แนวทางและกรอบของการศึกษาในทำนองเดียวกับ Edmund Leach อยู่น้อยมาก เพราะส่วนใหญ่แล้วจะเน้นการศึกษาชาวไทเป็นกลุ่มๆ จึงไม่สนใจแง่มุมในด้านของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์นัก สำหรับนักวิชาการไทยที่ศึกษาด้านแนวการศึกษาแบบนี้ จะเน้นด้านของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ขัดแย้งมากขึ้น ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในงานศึกษาชิ้นสำคัญของ จิตร ภูมิศักดิ์ (2524) เรื่อง ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ซึ่งพยายามชี้ว่า กลุ่มชนที่มักเข้าใจกันว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง เช่น ขมุ และข่า นั้น แท้ที่จริงแล้วคือสถานภาพทางสังคมของคนที่มีฐานะต่ำต้อย ในความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกับกลุ่มชนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทั้งๆที่กลุ่มของขมุและข่านั้นประกอบขึ้นด้วยกลุ่มชนที่พูดหลายภาษา ในแง่ของวิธีการศึกษาแล้ว จิตร ภูมิศักดิ์ จะเน้นการวิเคราะห์และตีความหมายจากเอกสาร เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม ภายใต้กรอบของการพัฒนาการของสังคมในระยะต่างๆ แต่ยังไม่ได้ลงไปศึกษากระบวนการอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นแง่ประวัติศาสตร์ หรือ มานุษยวิทยาก็ตาม

จากตัวอย่างที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้หยิบยกขึ้นมาอภิปรายและตีความหมาย ในกรณีของชาวว้า ที่เป็นกลุ่มชนท้องถิ่นในบริเวณที่เป็นรัฐของชาวไท เช่น เมืองเชียงตุง เมื่อชาวว้าถูกชาวไทยึดอำนาจปกครองได้ บางส่วนก็หันมานับถือพุทธศาสนาและพูดภาษาไทย จึงเรียกตัวเองว่า ไทหลอย (ไทคอย) เพราะยังคงอาศัยอยู่บนที่สูง แต่ชาวไทกลับเรียกชนกลุ่มนี้ว่า ว้ากุด บ้าง และข่าละ บ้าง

สถานภาพที่ถือว่าต่ำด้อยกว่าชาวไท ในฐานะที่เป็นข้าทาส โดยไม่จำแนกลักษณะทางชาติพันธุ์ให้ชัดเจน

ในทางตรงกันข้าม จิตร ภูมิศักดิ์ เห็นว่า คำว่าไท จะเริ่มจากการแสดงนัยของสถานภาพในความเป็นคน แต่เมื่อคนที่เรียกตัวเองว่าไท ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ก็จะเรียกตัวเองใหม่ว่า ผู้ไท เพื่อเน้นความเป็นคนให้ชัดเจนขึ้นอีก ในการแสดงปฏิกิริยาได้ตอบกลับ และต่อมาก็ค่อยๆเปลี่ยนความหมายไปเป็น คนท้องถิ่น คนเมือง และเสรีชน ตามลำดับขั้นของพัฒนาการของสภาพความเป็นจริงทางสังคมในประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ยุคเวროน มาถึงยุคตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง และในที่สุดก็ยกระดับสังคมขึ้นเป็นรัฐ ที่มีการก่อกำเนิดของผู้นับบางส่วนลงไปเป็นข้าทาส ทำให้ผู้คนที่มีเสรีภาพต้องแสดงตนเองว่าเป็นไท

ต่อมา จิระนันท์ พิตรปรีชา ได้พยายามเสนอกรอบความคิดในการศึกษาของ จิตร ภูมิศักดิ์ ด้วยการนำมาใช้ศึกษาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม จนสามารถอธิบายความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในลาว ขณะที่กองทัพไทยถูกส่งไปปราบกบฏฮ่อ ในระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2418-2428 ดังปรากฏในบทความเรื่อง "หัวพันห้าทั้งหก: ชนชาติและความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ลาว-ไทย" (จิระนันท์ พิตรปรีชา 2529) ซึ่งได้ศึกษาจากหลักฐานหลายประเภท ทั้งประชุมพงศาวดาร บันทึกของชาวต่างชาติ ตลอดจนเอกสารด้านวรรณคดี โดยเฉพาะนิราศเมืองหลวงพระบาง แต่บทความนี้ก็ถือว่าเป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นเท่านั้น เพราะยังไม่ได้ศึกษาอย่างครอบคลุมเพียงพอ ทั้งด้านการใช้หลักฐานเอกสาร และข้อมูลด้านอื่นๆ

จากการศึกษาของ จิระนันท์ พิตรปรีชา ทำให้สามารถค้นพบภาพของความซับซ้อนของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ดีในระดับหนึ่ง ในขณะที่เกิดเหตุการณ์ เมื่อพวกฮ่อเข้ามาก่อการจลาจลและปล้นชิงในเขตหัวพัน โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในพื้นที่แถบนั้น ไม่ว่าจะเป็น ชาวผู้ไทแดง และชาห์ทั้งหลาย ได้ถือโอกาสเข้าสมทบและร่วมปล้นตีหมู่บ้านอื่นๆด้วย โดยเฉพาะหมู่บ้านของชาวลาว เพราะมีความขัดแย้งและความไม่พอใจอยู่แล้ว ที่ถูกผู้ปกครองชาวลาวเรียกเก็บส่วยและบังคับให้ส่งเสบียง ตลอดจนใช้แรงงานก่อสร้างวัดและบ้านต่างๆ ขณะที่ชาวผู้ไทแดงบางส่วนก็ยอมจ่ายค่าคุ้มครองแก่พวกฮ่อ หรือที่เรียกว่า "เข้าขู่" รวมทั้งแปลงสภาพตัวเองเป็นฮ่อไปด้วย แม้แต่ชาวลาวทวนก็มีบางส่วนร่วม "เข้าขู่" พวกฮ่อด้วย เพราะรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อไทย ตั้งแต่ครั้งถูกปราบปรามในช่วงกบฏเจ้าอนุ ดังนั้นเมื่อทหารไทยจับเชลยฮ่อได้ ต่างล้วนรายงานว่า เชลยฮ่อเหล่านั้นเป็นชาวผู้ไทและชาวเมืองทวนทั้งสิ้น ซึ่งอาจสรุปได้จากกรณีนี้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆนั้นจะมีสถานภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง มากกว่าขึ้นอยู่กับรากฐานทางประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม

แม้ว่าแนวทางในการศึกษาแบบนี้ จะช่วยอธิบายการผสมผสานทางชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี แต่กลับมีอิทธิพลต่อการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทของนักวิชาการไทยน้อยมาก ทั้งนี้เพราะต้องการข้อมูลที่มีมิติในเชิงกระบวนการ ทั้งทางประวัติศาสตร์และทางชาติพันธุ์วิทยา ในขณะที่นักวิชา

การไทยมีข้อจำกัดในการลงวิจัยภาคสนาม และเข้าไม่ถึงข้อมูลระดับท้องถิ่น ได้อย่างลึกซึ้งเพียงพอ ทำให้ยังไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร

แต่ความแตกต่างของแนวการศึกษานี้หลายประการ ได้ถูกนำไปสานต่อในการศึกษาในแบบต่อไป โดยเฉพาะในหมู่นักวิชาการชาวฝรั่งเศส ซึ่งช่วยให้มองการวิเคราะห์ในเชิงกระบวนการได้ชัดเจนขึ้น พร้อมกับช่วยในอธิบายกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ดังจะได้วิเคราะห์ให้เห็นต่อไป

6. การศึกษาประวัติศาสตร์ของการผสมผสานทางชาติพันธุ์

ในการศึกษาแบบนี้ นักวิชาการจะยังคงยอมรับความหมายของชาติพันธุ์ ที่มีลักษณะพื้นฐานของความคิดแบบ Essentialism บางส่วน นั่นก็คือ ยอมรับการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคม แต่จะให้ความสำคัญกับหน่วยดังกล่าวในลักษณะที่เคลื่อนไหวมากขึ้น ตามนัยเช่นนี้ ชาติพันธุ์จึงต้องศึกษาผ่านกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ บนพื้นฐานของการผสมผสานกัน ซึ่งช่วยในการปรับเปลี่ยนไปสู่สภาวะของความสัมพันธ์อย่างใหม่ขึ้นมาแทนที่อยู่ตลอดเวลา นักมานุษยวิทยาบางกลุ่มจะเรียกกระบวนการเช่นนี้ว่า Ethnogenesis หรือการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ที่นำไปสู่การสร้างกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ แนวการศึกษาทำนองนี้นิยมกันในหมู่นักชาติพันธุ์วิทยาชาวรัสเซียเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามนักวิชาการจากสำนักฝรั่งเศสได้ศึกษากระบวนการเดียวกันนี้ กับกลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยใช้วิธีการศึกษาแบบ Ethnohistory หรือ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งเท่ากับผสมผสานการศึกษาประวัติศาสตร์กับมานุษยวิทยาเข้าด้วยกัน จนสามารถอธิบายกระบวนการผสมผสานทางชาติพันธุ์ของชาวไทยได้อย่างน่าสนใจ และวางรากฐานให้กับการศึกษาด้วยวิธีการดังกล่าวต่อมาอย่างต่อเนื่อง

นักวิชาการกลุ่มแรกที่ได้บุกเบิกแนวทางการศึกษานี้ เริ่มก่อตัวและพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1908-1930 ส่วนใหญ่จะเป็นนักวิชาการชาวฝรั่งเศส ที่สำคัญคือ Louis Finot George Coedes และ Henri Maspero ซึ่งเริ่มจากความสนใจศึกษาด้านพื้นที่เมืองของท้องถิ่นต่างๆ ในดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ พร้อมกับรวบรวมข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณาจากภาคสนาม เพื่อประกอบการวิเคราะห์ความหมายจากเอกสาร แต่ในระยะแรกจะเน้นที่รูปแบบของความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ มากกว่าการศึกษากระบวนการของความสัมพันธ์ดังกล่าว ถึงกระนั้นก็ช่วยให้นักวิชาการกลุ่มนี้ สามารถอธิบายประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อนหลังกลับไปในอดีตได้อย่างยาวไกล

จากการศึกษาด้านต่างๆ จำนวนมากอย่างละเอียด ทั้ง Louis Finot (1908 และ 1917) และ George Coedes (1925) ได้เริ่มตั้งข้อสังเกตคล้ายๆ กัน เกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เข้ามาในดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ ว่ามีลักษณะของการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมของบริเวณนี้ มากกว่าจะเป็นการรุกราน แต่สำหรับ George Coedes นั้นไม่เห็นด้วยกับ Louis Finot ในข้อที่ว่า การเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเป็นการไหลบ่าเข้ามาของผู้คนจำนวนมาก แต่น่าจะเพียงการเข้ามายึดอำนาจของผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มเล็กๆ ซึ่งได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนหน้านั้นเป็นเวลานานมาแล้ว และต่อมาสามารถจัดตั้งรัฐขึ้นมาได้ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 6 ด้วยการรวบรวมกลุ่มชนพื้นเมืองต่างๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ พร้อมกับยกสถานภาพทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนพื้นเมืองให้สูงขึ้นด้วย

ส่วน Henri Maspero (1971) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านจีนศึกษา แต่ได้เขียนบทความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท เรื่อง *La Societe et la Religion des Chinois Anciens et Celles des Tai Modernes* เพื่อนำเสนอในการประชุมสัมมนาที่กรุงโตเกียวในปี ค.ศ 1929 และมาตีพิมพ์ในปี ค.ศ 1971 โดยศึกษาจากตำนาน ความเชื่อ และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มต่างๆในเวียดนาม ทั้งกลุ่มไทดำและไทขาว ซึ่งไม่ได้นับถือพุทธศาสนา ด้วยการตั้งสมมุติฐานว่า การศึกษาวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวไทจะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมของชาวจีนในสมัยโบราณได้ ทั้งนี้เพราะชาวจีนโบราณมีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกับชาวไทกลุ่มต่างๆอย่างมาก แม้แต่ตำนานเกี่ยวกับกำเนิดโลก สวรรค์ รวมทั้งภูมิสถาน การจัดพื้นที่ของมนุษย์และคนตาย ก็มีโครงและแก่นของเรื่องทำนองเดียวกันทั้งในตำนานของชาวไทและชาวจีนโบราณ

ในความพยายามเปรียบเทียบพิธีกรรมและความเชื่อ ระหว่างชาวจีนโบราณกับชาวไทดำและไทขาว Henri Maspero ก็มองเห็นความคล้ายคลึงกันหลายๆประการ ตั้งแต่พิธีกรรมในช่วงต้นจนถึงพิธีส่งท้ายของฤดูเพาะปลูก ในช่วงต้นฤดูเพาะปลูกนั้น ทั้งชาวไทและชาวจีนโบราณต่างถือเป็นช่วงของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วย เพราะจะมีประเพณีที่เปิดโอกาสให้ชายหนุ่มและหญิงสาวพบปะกัน และในที่สุดมักจบลงด้วยพิธีแต่งงาน ต่อจากนั้นจะมีพิธีขอฝน และเมล็ดพันธุ์พืช ตลอดจนพิธีขับไล่สัตว์ที่ทำลายพืชผล

แต่ที่สำคัญนั้น Maspero พบว่า พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับ “เจ้าที่” ของชาวจีนมีความคล้ายคลึงกับพิธีกรรมและความเชื่อเรื่อง “ผีเมือง” ของชาวไทอย่างมาก ในกรณีของชาวไทดำนั้น เจ้าเมืองจะสืบเชื้อสายกันอยู่ในตระกูล “ล่อคำ” เพียงตระกูลเดียว ซึ่งยึดถือพ่อแดนหลวงหรือพ่อแดนล่อเป็นต้นตระกูล ส่วนผีเมืองนั้นถือเป็นเทวครักษ์เมือง ขณะที่หมู่บ้านจะมีผีบ้านคอยปกป้องรักษาอีกทอดหนึ่ง สำหรับเจ้าเมืองยังมี “หลักเสือ” หรือ “หลักเมือง” เป็นเทวดาประจำตัวอีกด้วย ซึ่งก็ตรงกับ ความเชื่อเกี่ยวกับเทพประจำองค์กษัตริย์ของจีนโบราณ และเมื่อเจ้าเมืองเสียชีวิต “หลักเสือ” ก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย ในกรณีของจีนโบราณ จะถือว่า เจ้าที่ นั้นสถิตย์อยู่กับต้นไม้ใหญ่กลางป่าศักดิ์สิทธิ์ ส่วนชนิดของต้นไม้อาจจะต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งคล้ายกับคติของชาวไท ที่ถือว่าผีเมืองจะอยู่กับต้นไม้ใหญ่ที่ขึ้นอยู่ตรงปากทางเข้าเมือง สำหรับหลักเมืองจะสร้างไว้เป็นเสาไม้ ขณะที่ผีบ้านจะอยู่ในหอหรือศาลเล็ก ๆ กลางทุ่ง

จากการศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทและชาวจีนโบราณ Maspero สามารถตั้งข้อสันนิษฐานที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก ความเชื่อแบบทางการกับแบบพื้นบ้านนั้นจะถ่ายทอดอิทธิพลให้แก่กันและกันได้ และ ประการที่สอง วัฒนธรรมของชาวจีน ชาวไท ชาวโลโล และชาวมัง ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับคนจีนมาก่อน จะผสมผสานกันอย่างมากมายจนอาจกล่าวได้ว่า เคยเป็นวัฒนธรรมเดียวกันในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ถึงแม้ภาษาจะไม่มีความสัมพันธ์เป็นตระกูลเดียวกันก็ตาม แต่วัฒนธรรมน่าจะมีพื้นฐานร่วมกัน

ตามนัยดังกล่าว Maspero จะแยกลักษณะทางวัฒนธรรม ออกต่างหากจากภาษาอย่างชัดเจน ในขณะที่มองวัฒนธรรมของชาวจีนว่าน่าจะพัฒนาขึ้นมา จากการผสมผสานของวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่หลากหลาย ซึ่งขัดแย้งกับความคิดของ Gehan Wijeyewardene ที่คิดว่าภาษาจะช่วยในการสืบทอดสำนักทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ข้อสังเกตของ Maspero ดังกล่าวถือได้ว่าสะท้อนนัยที่สอดคล้องกับแนวความคิดว่าด้วยกระบวนการ Ethnogenesis แม้ว่าในสมัยของ Maspero ยังไม่มีการใช้แนวความคิดนี้ เพราะกระบวนการ Ethnogenesis หมายถึง กระบวนการที่เกิดการผสมผสานทางชาติพันธุ์ขึ้น ระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เคยพูดภาษาอย่างหลากหลาย และอาศัยอยู่ในดินแดนเดียวกัน แต่ในที่สุดรวมตัวกันจนเกิดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นใหม่ ซึ่งมีอำนาจเหนือกลุ่มอื่นๆ และพยายามผลักดันให้ใช้ภาษาของตนเป็นภาษาหลัก โดยมีส่วนผสมของภาษาอื่นๆ ด้วย พร้อมกับผสมผสานวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นๆ ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของกลุ่มที่มีอำนาจนั้น (Michael 1962)

ในระยะต่อมาก็มีนักชาติพันธุ์วิทยาชาวฝรั่งเศส ที่พยายามจะสานต่อแนวการศึกษาที่เพิ่มเติมขึ้นอีก โดยหันมาให้ความสำคัญกับการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ซึ่งมีรายละเอียดของความสับสนที่แสดงความเคลื่อนไหวในเชิงกระบวนการมากขึ้น เพื่อที่จะได้เข้าใจธรรมชาติของการผสมผสานขององค์ประกอบจากวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่มีจุดเด่นที่น่าสนใจ ตรงที่จะเน้นบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นดั้งเดิมต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับชาวไท ในการก่อร่างสร้างตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท แทนความสนใจที่มองมาจากด้านของวัฒนธรรมใหญ่อย่างวัฒนธรรมจีนเพียงด้านเดียวเช่นในกรณีของ Maspero ตัวอย่างนักวิชาการที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ Charles Archaimbault Georges Condominas และ Jacques Lamoine เป็นต้น

นักชาติพันธุ์วิทยากลุ่มนี้จะเน้นวิธีการศึกษาวิจัย ทั้งในด้านของการศึกษาภาคสนาม และด้านการวิเคราะห์เอกสารประเภทตำนานต่างๆ เพื่อประกอบการอธิบายมิติในทางประวัติศาสตร์ด้วย โดยจะมุ่งค้นคว้ารายละเอียดทางชาติพันธุ์วรรณา ที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ วิธีการศึกษาเช่นนี้จะผสมผสานทั้งวิธีการทางประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางชาติพันธุ์ ซึ่งมักเรียกกันว่า Ethnohistory หรือ “ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์” แต่วิธีการศึกษาเช่นนี้มักกินเวลานาน นักวิชาการหลายคนต้องทุ่มเทเวลาเกือบตลอดชีวิตเพื่อตอบคำถามใหญ่เพียงไม่กี่คำถาม เพราะมักเผชิญกับปัญหามากมาย ทั้งปัญหาของการขาดแหล่งข้อมูลเอกสารเบื้องต้นที่แน่นอน และปัญหาของการขัดแย้งกันเองของข้อมูลจากคำบอกเล่า

ในกรณีของ Charles Archaimbault ซึ่งศึกษาประวัติศาสตร์เมืองจำปาสัก และพิธีปีใหม่ในเมืองจำปาสัก ในประเทศลาวลาว ตามที่ปรากฏในหนังสือเรื่อง *Historie de Campasak* (1961) และ *The New Year Ceremony at Ba-sak* (1971) แสดงให้เห็นว่า Archaimbault ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านานต่างๆ พร้อมกับศึกษารายละเอียดของพิธีกรรม ในฐานะที่เป็นข้อมูล

ทางชาติพันธุ์วรรณา ทำให้เข้าใจบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในท้องถิ่น ตลอดจนกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกระบวนการขยายตัวของวัฒนธรรมลาวที่อยู่ทางตอนเหนือ เข้าไปในพื้นที่ของวัฒนธรรมมอญ-เขมรที่เมืองจำปาสักในตอนใต้ของลาว ซึ่งมักเกิดขึ้นในทำนองเดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทในที่อื่นๆ แต่การศึกษาของ Archaimbault จะยังจำกัดอยู่แค่เฉพาะกรณีของลาวเท่านั้น

ในการศึกษาด้านเมืองจำปาสัก Archaimbault (1971) ได้พบประเพณีหนึ่งที่กล่าวถึง ข้อปฏิบัติของผู้หญิงเมื่อมีผู้ว่าจะต้องฆ่าควายเพื่อบูชาผิอารักษ์ ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่มีที่มาจากตำนานตามเรื่องราวที่กล่าวว่า เมื่อเจ้าเมืองไปมีผู้กับเจ้าต่างเมือง ที่มาล่าช้างในเขตใกล้เมืองของตน พวกข้าซึ่งมีหน้าที่ควบคุมจาริด จึงบังคับให้เมียเจ้าเมืองต้องประกอบพิธี จากตัวอย่างของประเพณีในตำนานดังกล่าว Archaimbault ได้ชี้ให้เห็นว่า ตำนานทำนองนี้สามารถบ่งบอกถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ผ่านการแต่งงานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะระหว่างพวกข้า ในฐานะกลุ่มชนพื้นเมืองของจำปาสัก กับชาวลาว และเจ้าต่างเมือง ซึ่งอาจหมายถึงพวกเจ้านายและชนที่ครอบครองดินแดนแถบนั้นมาก่อน

ในบรรดาผลงานของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสจากสำนักประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ งานศึกษาของ Georges Condominas ถือได้ว่าเป็นผลงานชิ้นสำคัญ เพราะทั้งสังเคราะห์ข้อมูล และสรุปเป็นแนวความคิด เกี่ยวกับกระบวนการของการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทได้อย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจน จากหนังสือเรื่อง *From Lawa to Mon, From Saa to Thai: Historical and Anthropological Aspects of Southeast Asian Social Space* (Condominas 1990) ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการใช้วิธีการศึกษานแบบ Ethnohistory เป็นอย่างดี จากการวิเคราะห์หลักฐานเอกสารประเภทตำนาน และข้อมูลด้านชาติพันธุ์วรรณา พร้อมๆ กันนั้น Condominas ก็ยังสืบทอดวิธีการศึกษาของ Karl Izikowitz และผสมผสานแนวความคิดของ Edmund Leach สำหรับอธิบายการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมของชาติพันธุ์ กับการวิเคราะห์ความซับซ้อนของกระบวนการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์การก่อตัวของรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ในพื้นที่ต่างๆ แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาของ Condominas นั้นยังมีข้อจำกัดบ้าง อยู่ตรงที่เขาศึกษาข้อมูล ซึ่งไม่ได้เก็บด้วยตนเองในพื้นที่ของชาวไทเลย ในบางครั้งจึงอาจจะเข้าใจบริบทคลาดเคลื่อนไป

ในความพยายามจะศึกษาการก่อตัวของรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้น Condominas ได้นำแนวความคิดเรื่อง พื้นที่ทางสังคม (Social Space) มาวิเคราะห์กระบวนการผสมผสานทางชาติพันธุ์ เพราะพื้นที่ทางสังคมนี้ ครอบคลุมมิติต่างๆ ของความสัมพันธ์กับทุกๆ ชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งมิติด้านกายภาพ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านอุดมการณ์ ซึ่งอาจปรากฏในรูปของระบบเครือข่ายของหน่วยทางการเมือง ที่ประกอบขึ้นด้วยเมืองในระดับต่างๆ และเชื่อมต่อกันด้วยตำนานของ

ความเป็นพี่น้องกัน เช่น คำนานขุนบรมในพงศาวดารล้านช้าง เป็นต้น Condominas จะเรียกชื่อระบบของการรวมตัวกันเช่นนี้ว่า "systeme a emboitement" (enboxment) หรือ การรวมเป็นหน่วยเดียวกัน ดังตัวอย่างของกลุ่มเมืองในสิบสองปันนา และสิบสองจุไทย ซึ่งสะท้อนลักษณะการก่อตัวทางการเมืองของชาวไท ที่รวมกันเป็นกลุ่มเมืองเครือข่าย บนพื้นฐานของความเป็นเครือญาติ

สำหรับกระบวนการก่อตัวของรัฐไทนั้น Condominas ได้สังเคราะห์คำอธิบายขึ้นมาจากรื่องราวในตำนานขุนบรม ที่ส่งให้ลูกชาย 7 คน ไปเป็นเจ้ายึดครองที่ต่างๆ และสร้างเมืองขึ้นมาด้วยความผูกพันกันแบบเครือญาติ ซึ่งแสดงถึงการขยายตัวของชาวไท ภายใต้การนำของ "เจ้า" ที่เป็นญาติกัน ได้หากลุ่มชนกลุ่มเล็กๆ เข้าไปยึดที่ราบสำหรับปลูกข้าว และต่อมาเจ้าเหล่านี้จะเสริมความมั่นคงของอำนาจด้วยการแต่งงานกับลูกสาวของผู้นำในท้องถิ่น ได้แก่พวกข่า ขมุ และขอม จนสามารถผนึกกำลังให้เข้มแข็งขึ้น หลังจากนั้นก็อาจเกิดหว่าดระแวงกันเอง จึงหันมาแต่งงานภายในกลุ่มชาวไทด้วยกัน ส่วนบางเมืองก็อาจรวมตัวกันเป็นกลุ่มเครือข่ายของเมือง ที่ผูกพันเป็นเครือญาติกัน

ในพื้นที่ทางสังคมของการก่อตัวของรัฐไทนั้น Condominas จะเน้นถึงความสำคัญของกลุ่มชนพื้นเมือง เช่น พวกข่าและลัวะ ว่ามีส่วนในการผสมผสานทางชาติพันธุ์ เพราะปรากฏอยู่ทั้งในตำนานและพิธีกรรมของราชสำนัก โดยหยิบยืมประวัติของเมืองหลวงพระบางขึ้นมาเป็นตัวอย่าง เพราะเมืองหลวงพระบางที่ตั้งของอาณาจักรล้านช้าง เดิมคือเมืองสวามีมีขุนสาวผู้เป็นข้าปกครองอยู่ แต่ต่อมาถูกขุนลอ ซึ่งเป็นลูกชายคนโตของขุนบรมแย่งชิงเมืองไปได้ เมื่อก่อตั้งรัฐไทขึ้นมาได้แล้ว เจ้าไทจะผนวกกลุ่มชนพื้นเมืองให้อยู่ใต้การปกครอง ซึ่งจะทำให้มีสถานภาพทางสังคมต่ำลง

ในการผนึกกำลังและอำนาจการปกครองกลุ่มชนพื้นเมือง รัฐไทจะสร้างอุดมการณ์ของชาติพันธุ์ขึ้นมาสนับสนุนความชอบธรรมของตน โดย Condominas จะอธิบายด้วยความคิดที่เรียกว่า กระบวนการทำให้เป็นไท (Tai-ization) ซึ่งถือเป็นกระบวนการ Ethnogenesis แบบหนึ่ง เพราะในกระบวนการดังกล่าว รัฐไทจะปล่อยให้มีการผสมผสานกับกลุ่มชนพื้นเมือง ผ่านการแต่งงาน การใช้ภาษา รวมทั้งการรับจารีตและคตินิยมต่างๆ ของไท เช่น การสืบทอดมาจากต้นกำเนิดร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ใต้การปกครองรู้สึกว่าคุณสามารถปรับสถานภาพทางสังคมให้สูงขึ้น ในประเด็นนี้ Condominas จะรับเอาอิทธิพลทางความคิดของ Edmund Leach มาบางส่วนด้วย ส่วนผลที่ตามมาของกระบวนการทำให้เป็นไทก็คือ เจ้าเมืองของชาวไทสามารถจัดการพื้นที่ทางสังคม ที่ช่วยให้ผนวกกลุ่มชนพื้นเมืองเข้ามาอยู่ใต้การปกครองได้ง่ายมากขึ้น

สำหรับการอธิบายกระบวนการทำให้เป็นไท Condominas จะใช้ข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณา แทนข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวของกระบวนการดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างของกระบวนการนี้ในกลุ่มชนหนึ่งที่ Condominas ยกขึ้นมาอธิบายคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในกลุ่มกะได ที่เรียกว่า ลฮา (Laha) ในแถบเมืองซอนลาของเวียดนาม ซึ่งใน